Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана. | № 36 (18059) | 1989 оной февралиин 11, суббото | Сэн 3 мүн.

ДЕПУТАДТА КАНДИДАДТАЙ УУЛЗАЛГА

Ивалгын районой ажалшадай түлөөлэгшэд Улаан-Удын худөөгэй территориальна 360-дахи һунгуулиин округһоо СССР-эй арадай депутадта кандидат, КПСС-эй Буряадай обкомой нэгэдэхи секретарь А. М. Беляковтой уржадэ уулзаба.

Районой соёлой байшанда хүн зон олоороо суглараа. Уулзалгые партиин Ивалгын райкомой нэгэдэхи секретарь А. П. Цымбалюк нээжэ, депутадта кандидадай этигэмжэтэ нюур «Пригородный» совхозой директор П. И. Шунковто үгэ үгэбэ. Нухэр П. И. Шунков арадай депутадта кандидат А. М. Беляковой намтар, ажал ябуулга тухай тобшохоноор хөөрэбэ.

Удаань уулзалгада суглараншадай түлөөлэгшэд арадай депутадта кандидат А. М. Беляковто хандажа үгэ хэлэбэ. Ивалгын совхоз-техникумэй директор В. Е. Вахрунов район дотор һүүлэй жэлнүүдтэ боложо байгаа хубилалтануудта тогтоо.

— Гурбан жэлэй саана манай районие һэргэн байгуулһан ушар зуб байгаа гэжэ мүнөө һананабди. Бүхы юумэн һайн тэзшээ хубилжа байна. Һаяхан ажалай түрүүшүүлэй зүблөө үнгэргэжэ, дүнгүүдээ согсолоо һэмди. Юу хэлэхэб, сэдьхэл ханаама хубилалтануд яһала бии, тэд ажал хүдэлмэридэмнай бии байгаа дутагдалнууд, шиидхэгдээгэй хэрэгүүдтэ анхарел хандуулагдаа. Энэ зүблөөн дээрэ үйлэдбэридэ ашаглагдаагүй нөөсөнүүд ушөө бии гэжэ хэлсээбди, тэдэнние элишэлхэ, хэрэглэхэ болонобди. Район дотор 1953 онһоо хойшо болоһон хубилалтануд тухай тоо баримтануудые үгэ хэлэгшын дурдахада, эндэ суглараншад ехэтэ һонирхобо. 1953 онда район дотор үнөөн бүриһөө дүнда эзргээр 1100 килограмм һу һаадаг байһан һаа, үнгэрэгшэ 1988 ондо энэ тоо 2681 килограмм болоһон байха юм. Тиихэдэ нэгэ хонинһоо 1,8 килограмм нооһон хайшалагдадаг байбал, нёдондо 4,1 килограммда хүргэгдэ. Тарыалангай гектар бүриһөө дүнда эзргээр 8 центнер орооһо хуряаһан һаа, нёдондо 25 центнер болгоо, 35 жэлэй саана гектарһаа 18 центнер хартаабха абаһан байбал, үнгэрэгшэ намар 101 центнертэ хүргэнэн байна. Һүүлэй жэлнүүдтэ эндэхи ажахынууд саб шаландаа эзэн ёһоор хандажа, нёдондо гектар бүриһөө 27 центнер үбһэ хуряагаа. Малшаднай эдэ жэлнүүдтэ һаалияа 3000 килограммда хүргэхэ зорилготой. Сааһадаа үрэгшэгай дабшаха гэбэл, коллектив бүхэндэ журам шангадхаха, харюусалга дээшэлүүлхэ шухага. Арендэ харилсаанай ёһоор ажалаа эрхилэх дуратайшуулда үргэн харгы үгэхэ хэрэгтэй. Малайнгаа үүлтэр һайжаруулха, бэлшээри, сабшалангаа эзэн ёһоо эрхилхэ, үндэо ургаса абаха болонобди. Малай ашаг шэмые дээшэлүүлхын түлөө эохим шанартай тэжээл элбэгэр бэлэдхэхэ шухала гэжэ мэдээжэ юм ааб даа. Тэд энэ элбэг баян тэжээл бэлэдхэхын түлөө Халюутын үйлэуриин системые шэнэлхэ болонобди. Хорёод-гушаад жэлэй саана татагдаһан эндэхи һубагуд хуушаржа, намаг, шугы бурааһан болошео. Мүн баһа Оронго, Хурамшын үйлэуриин түхэерэлгэнүүд, ханааб һубагуд мүнөө үеын инженернэр барилганууд һэн тула шэнэлэн һэльбэхэнь бэрхэшээлтэй, ехэ гаргаша, оньһон техникэ хэрэгтэй болохо гэжэ һаананабди. Эдэ бүхы зайбарилга, һэльбэн шэнэдхэлгэлэмнай туһа хүргэхыетнай гуйнабди, — гэжэ В. Е. Вахрунов хэлэбэ.

Районой түбэй больницын врач-невропатолог А. Ц. Батуева хүн зоной элүүр энхые сахин хамгаалха хэрэгтэ нилээд ехэ дутагдалнууд бии гэжэ тэмдэглээ. Олонхи медпунктнууд, амбулаториннууд зайбарилгадахаар, шэнээр баригдахаар болонхой. Ивалга тосхондо 250 оротой шэнэ больница, үдэртөө 150 хүнэй орожо байха поликлиникэ бариха хэрэг түргэдхэхэ шухала. Үшөө олон эмшэлэгшэдэй байра байдалаа һайн түбхинүүлээгүй байһаар. Хүн зоной, иланганяа үхибүүдэй үбдэхэ ушарнууд үсөөрнэгүй. Иимэ оршон байдалда бүгэдын энхэ элүүрые жэншэдгүй хамгаалхань хүшэр лэ байна. Ушаг тиимэнээ эдэ асуудалнуудые шиидхэхэдэмнай, СССР-эй арадай депутадта манай кандидат А. М. Беляков туһалхе гэжэ найданабди гэжэ нухэр А. Ц. Батуева мэдүүлбэ.

— Бидэ, барилгашад, шэнээр байгуулагдаһан районойнгоо бүхы барилганүүдые түргэн саг соо бодхоохо гэһэн харюусалгатайхан даабаритай гэзэбди. Яһала ороодоншьебди. Тэд барилгын материалнуудай, хирпиисын дуталдахада гараа хабсараад һуухаһаа нааша болодог гэзэбди. Энээнние шиидхэхэ шухала. Манай Ивалгада томо панельнүүдые хэрэглэжэ барилга түргэдхэхдэ яахаб, — гэжэ эндэхи нүүдэл-хабсаралгын колоннын шулуушан В. И. Антипьев хэлэбэ.

Ажалай ветеран П. К. Шайдуров Ивалгынхид үһаар дутажа зободог, энээн тухай жэл жэлһээ үгэ зугаа гарадаг тэд һайн тэзшээ хубилһан юумэн үгы. Гэр байра барилга манай эндэ ехэл үнжагайрна, ямар нэгэ гэрэй һуури табяад, хөөр гурбан жэл соо барихагүй ябадал али олон үзэгдэнэ гэжэ пенсионер үбгэн һанамжалба.

— Манай райондо СССР-эй арадай депутадуудые һунгалтада бэлдэлгэ түлэг дундаа ябажа байна. Соёлой байшангуудта, клубуудта агитпунктнууд, мэдээсэлэй-үгэ булялдаанай түбүүд, һунгашадай клубууд нэгэдэнхэй. Тэд районой ажалшадай соёлой талаар хангаха хэрэгтэ шиидхэгдэгүй асуудалнууд бии байһаар. Олонхи клубууднай хуушарһан, районойнгоо түбтэ мүнөө үеын эрилтэдэ харюусама соёлой байшан барюулха байгаабди. Ивалга тосхондо 8 мянга гаран хүн зон ажаһуудаг, тэд нэгэ һайн библиотекэ үгы байха гэзэшэ хайшаа юм. Энэ асуудал шиидхэлсэхыетнай ехэтэ найданабди, — гэжэ депутадта кандидадта районой соёлой байшангай хүдэлмэрилэгшэ С. Ф. Бурдым хандаа.

Ивалгын совхоз-техникумэй һүнэй фермые даагша Д. Б. Бадмаев город шадархи ажахыда мал үсхэбэрилжэ, ашаг шэмыень дээшэлүүлхэнь жэлнэ жэлдэ бэрхэтэй боложо байна гэбэ. Промышленна предприятиннууд, гэр байра барилганууд. Малай бэлшээри, сабшалан бага болоно. Ушар тиимэнээ Кабанскһаа, Оронгоһоо, Мухар-Шибэрнээ һолоомо зөөхэ ушар гарана. Хуршэ ажахынуудтай газараа зүбөөр хубаахаа байгаа үбди гэжэ һанагшаб, — гэжэ нухэр Д. Б. Бадмаев хөөрэбэ.

Суглаанда хабааданан ветерануд П. А. Котов, В. А. Кельберг, А. Н. Козлова, Исток һуурында ажаһуудаг барилгашан А. А. Гладких, арадай депутадуудай Оронгын сомоной Советэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ Г. М. Ткачев болон бүсад А. М. Беляковой кандидатые дэмжэжэ байһанаа мэдүүлхэтэйгээ хамта эдеэ хоолоор хангаха, худалдаа наймаа һайжаруулха, социальна асуудалнуудые үнэн зүбөөр шиидхэхэ, үндэр наһатай пенсионернүүдтэ анхарал хандуулха, социально-ажаһуудалай барилганүүдые түргэдхэхэ, бага һууринүүдые һэргээн бодхоохо тухай асуудалнуудта республикымнай хүтэлбэри анхаралаа саг үргэлжэ хандуулжа байха бээз гэжэ һанамжалаа.

Удаань суглараншадта хандажа, СССР-эй арадай депутадта кандидат А. М. Беляков үгэ хэлэхэдээ, түрэнние энэ хүндэтэйшье, харюусалгатайшье ажал ябуулгада дэбжүүлһэнэйнь түлөө районой ажалшадта гүнээгы баяр баясхалан хүргэбэ. Хэрбээ СССР-эй арадай депутадаар һунгагдабал, хүн зоной захяануудые дүүргэлгэдэ, республикын ажалшадай үрда тавигдаһан зорилгонуудые бэелүүлгэдэ бүхы хүсэ шадалаа элсүүлхэб гэжэ А. М. Беляков мэдүүлээ.

Суглараншадай зүгһөө А. П. Цымбалюк СССР-эй арадай депутадта кандидадта бүхы һайнние, элүүр энхые, ажалдань, нинтэ ажал ябуулгадань амжалта хүсэбэ.

Р. БАИРОВ.

1989 МАРТЫН 26 СССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ҺУНГАЛТА

БУРЯАДАЙ АССР-эй ТЕРРИТОРИАЛЬНА БОЛОН НАЦИОНАЛЬНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНА ҺУНГУУЛИИН ОКРУГУУДҺАА СССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДТА КАНДИДАДУУДЫЕ БҮРИДХЭЛДЭ АБАХА ТУХАЙ ОКРУЖНОЙ ҺУНГУУЛИИН КОМИССИНУУДАЙ

МЭДЭЭСЭЛ

Улаан-Удын территориальна городской 359-дэхи һунгуулиин округто.

1. **Баиров** Борис Ильич, 1952 ондо түрэһэн, Улаан-Удын «Теплоприбор» заводой слесарь-хабсаргаша, Улаан-Удэ хото.

2. **Карепин** Владимир Евгеньевич, 1948 ондо түрэһэн, Зүүн Сибириин түмэр замай М. И Калининай нэрэмжэтэ Улаан-Удын локомотивна депогой слесарь, Улаан-Удэ хото.

Улаан-Удын территориальна 360-дахи һунгуулиин округто.

1. **Беляков** Анатолий Михайлович, 1933 ондо түрэһэн, КПСС-эй Буряадай обкомой нэгэдэхи секретарь, Улаан-Удэ хото.

Советскэ национально-территориальна 517-дохи һунгуулиин округто.

1. **Гармаев** Ревомир Баярович, 1938 ондо түрэһэн, «Буряад үнэн» газетын редактор, Улаан-Удэ хото.

2. **Сандитов** Дамба Сангадиевич, 1941 ондо түрэһэн, Буряадай түрэнэй Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай физикын кафедрые даагша, Улаан-Удэ хото.

Зэдын национально-территориальна 520-дохи һунгуулиин округто

1. **Маншеев** Баир Лопсонович, 1953 ондо түрэһэн, Түнхэнэй районой Туранай совхозой инженер-барилгашан, Хойто-Гол һуурин.

2. **Чойдопов** Гомбо Чойдабаевич, 1946 ондо түрэһэн, Зэдын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой ахамад зоотехник, Гэгээтэ һуурин.

Кабанскын национально-территориальна 522-дохи һунгуулиин округто.

1. **Гусева** Людмила Александровна, 1953 ондо түрэһэн, Кабанскын районой Твороговско шубуунай фабрикын һаалишан, Творогово һуурин.

2. **Коркакова** Людмила Викторовна, 1945 ондо түрэһэн, Прибайкалиин районой «Зырянский» совхозой һаалишан, Ангир һуурин.

ПРОГРАММАНЬ ҺАЙШААГДАБА

Кабанскын национально-территориальна 522-дохи һунгуулиин округто ородог Кабанскын ба Прибайкалиин районуудай ажалша коллективүүдэй түлөөлэгшэд Кабанск һуурин соёлой байшан соо суглерба. «СССР-эй арадай депутадуудай һунгалта тухай» СССР-эй Хуулиин үндэһөөр Кабанскын 522-дохи һунгуулиин округһоо СССР-эй арадай депутадта кандидадаар 3 хүниие дэбжүүлһэн байгаа. Эдэнь хэд бэ гэбэл, Кабанскын районой Байгалай ОПХ-гай директор **Николай Иванович Шолен**, тус районой Творогово шубуунай фабрикын худэлмэришэн **Людмила Александровна Гусева**, Прибайкалиин районой «Зырянский» совхозой Ангирай һу һаалиин фермын һаалишан **Людмила Викторовна Корнакова** болоно

Һунгалта үнгэргэхэ окружной һунгуулиин комисиин түрүүлэгшэ **Н. И. Брянский** суглаае нээжэ, байгша оной мартын 26-да болохо СССР-эй арадай депутадуудай һунгалта тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрэжэ үгэбэ. Һунгалтын урда тээхи суглаанда 2 районһоо 347 түлөөлэгшэд суглараа гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.

СССР-эй арадай депутадта кандидадууд удаань һунгалтын урда тээхи, ерээдүйн ажал ябуулгынгаа программые сонсохоһон байна.

Нюусаар дуугаа үгэлгын үедэ Л. В. Корнаковае 273 хүн, Л. А. Гусевае 203 хүн, Н. И. Шоленние 114 хүн дэмжэһэн байна. Тиигэжэ Кабанскын национально-территориальна 522-дохи һунгуулиин округһоо СССР-эй арадай депутадта кандидадаар Кабанскын районой Твороговско шубуунай фабрикын худэлмэришэн **Людмила Александровна Гусева**, Прибайкалиин районой «Зырянский» совхозой һу һаалиин фермын **Людмила Викторовна Корнакова** гэгшэд һунгуулиин бюллетеньдэ оруулагдаха эрхэдэ хүртэбэ

С. БОГУСЛАВСКИЙ,
манай штатнабэшэ корр.

АНХАРАЛАА ХАНДУУЛНА

Республикымнай дайнай ба ажалай ветерануудай зүгһөө СССР-эй арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэнэн Семен Васильевич Ангапов Баргажанай районой нуурин тосхонуудаар ябаже, һунгашадтайгаа уулзаба. Тэрэ Баргажанай совхоздо ошожо тэндэхи хүн зонтой уулзаба. Тус уулзалгые партиин Баргажанай райкомой эмхидхэлэй-партийна таһагые даагша О. М. Серебрякова нээжэ, СССР-эй арадай депутадта кандидадай С. В. Ангаповай ажалайнь намтар тухай суглараншадта хөөрэжэ үгөө.

— Буряадай АССР-эй Верховно Советэй депутат, философиин эрдэмэй кандидат Семен Васильевич Ангапов мүнөө нинтын худэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадана. Энэ нухэрнай СССР-эй арадай депутадаар һунгагдаа һаа манай республикын ажалшадай аша туһеда ехэ юумэ хэхэ байха, — гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ.

Суглаанда хабааданшадай зүгһөө дайнай ба ажалай ветерануд Н. А. Толстихин, И. А. Попов, Н. А. Степанов, Н. А. Иванова болон бусад үгэ хэлэхэдээ, СССР-эй арадай депутадта кандидадта хэдэ хэдэн захяануудые үгэһэн байна.

СССР-эй арадай депутадта кандидат **С. А. Ангапов** һунгашадай үрда үгэ хэлэхэдээ, хуули ёһото гүрэнние байгуулха, политическэ реформо бэелүүлхэ тухай асуудалда голо анхаралаа хандуулһан байна.

Тэрэшэлэн С. В. Ангапов Шитханай совхозой ажалай ба дайнай ветерануудтай уулзаа.

Г. РИНЧИНО.

1988 ОНДО БУРЯАДАЙ АССР-эй СОЦИАЛЬНА БА ЭКОНОМИЧЕСКА ХҮГЖЭЛТЭ

Статистикын Буряадай республиканска управлениин

МЭДЭЭСЭЛ

Партиин XXVII съездын болон КПСС-эй Бүхэсоюзна XIX конференциин шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ үедэ республикын арадай ажахын бүхы һалбаринуудта зарим тэды һайн үрэ дүнгүүд түйлагдаа, нинтын үйлэдбэриин һалбаринуудые хүгжөөлгын, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлгын эршэ дэлисэ үргэдхэгдөө, социально-соёлой һалбариин материальна үндэһэ һуури бэхижүүлэгдээ. Ажахын тоосоондо, өөһэдөө өөһэдыгөө мүнгөөр хангалгада бүрин хүсэдөөр орожо. Худэлдэг предприятиннуудта, эмхинүүдтэ үйлэдбэриин ургалтын эршэ дэлисэ, ажалай бүтээсэ илангаяа тогтууритай байна. Хэлсээтэ уялгануудые бэелүүлгэ һайжаруулагдажа байнхай. Овощһоо гадна, худөө ажахын бүхы эүйлэй продукци гүрэндэ худалдаха түсэбүүд дүүгэгдээ.

Гэхэтэй хамта республикын экономикодо социальна хараа шэглэл залан сэхээр бэелүүлэгдэнэгүй. Шухала хэмжээнүүдэй абтажа байгаашье һаань, арадай хэрэглэмжын эд бараагаар хүн зонние хангалгада үшөөл ехэ бэрхэшээл түбэгүүд тохёолдоно. Зарим түсэбүүдые бэелүүлхэ талаар горитой бэрхэшээл түбэгүүд ушарһан байгаа. Хүн зоной ажаһуудалые хангалга олонитын зүрхэ сэдьхэл ханаанагүй. Рознично эд бараанай эрьесын түсэбүүдые дүүргэлгэдэ тохёолдоһон гэгдэл түсэбһөө гадуур мүнгэ эрьесэдэ гаргана.

Республикын экономическа ба социальна хүгжэлтын голо дүнгүүдээр иимэ эршэ дэлисэ түйлагдаа гэбэл:

	1988 ондо 1987 онойхитой сасуулхада (процентээр)
Промышленностиин продукци	102,1
Арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгэ (архи дарһа оруулалсангүй)	109,2
Худөө ажахын продукци	108,0
Голо фоднуудые ашаглалгада оруулалга	70
Капитальна һомололгонууд	105,0
Ажалай бүтээсэ:	
промышленностьда	105,2
худөө ажахыда	111,0
барилга дээрэ	105,7
Худэлмэришэд болон алба хаагшадай һарын дунда эзргын салин хулһэн	100,4
Колхознигуудай ажалай һарын дунда эзргын түлбэри	103
Гүрэнэй ба кооперативна худалдаа наймаанай рознично эд бараанай эрьесэ	108
Хүн зоной ажаһуудалые түлбэритэйгөөр хангалга	116

СОЦИАЛЬНА ХҮГЖЭЛТЭ

Ажалай түлбэриин шэнэ эрхэ байдалда орожо байһантай дэшарамдуулан, һалбаринууд хоорондо худэлмэриин хүсэн хубаарилагдажа байна. Гүрэнэй секторэй үйлэдбэриин һалбаринуудта ажалладаг хүнүүдэй тоо 3 мянганһаа дээшэ хүнөөр, үйлэдбэридэ хабаагүй һалбаринуудай эмхинүүдтэ ажаллагшадай тоо 1,7 мянган хүнөөр хороогдоо. Худэлмэришэд болон алба хаагшадай тоо 445 мянган хүндэ хүрэбэ. Республикын арадай ажахыда худэлмэришэд ба алба хаагшадай һарын дунда эзргын салин хулһэн 242-һоо 252 түхэриг тэ, колхознигуудай ажалай түлбэри 212-һоо 219 түхэриг тэ хүрөө. Хүн зоной **мүнгэн ашаг олзо** 3 процентээр ургаа, тиихэдэ нөөсэлгын банкын эмхи зургаануудта оруулагдаһан мүнгэн 1989 оной январиин 1-нэй байдалаар 707 миллион түхэриг тэ хүрэбэ.

Агропромышленна комплексын промышленна предприятиннуудай **эдеэ хоолой голо эүйлнүүдые үйлэдбэрилжэ**, түсэбэй дүүргэлтые иимэ баримтануудаг элирхэйлэн харуулна:

	1988 ондо үйлэдбэрилгэдэ-нэнинь	Түсэбэй дүүргэлтэ (процентээр)	1988 ондо 1987 онойхитой сасуулхада (проц.).
Мяхан (промышленна үйлэдбэрилгэ) — мянган тонноор	40,6	112	105
Колбасагай зүйлнүүд — мянган тонноор	14,3	104	116
Загаһаар бүйлуулагдаһан эдеэ хоолой зүйлнүүд (консервэнүүдые оруулалсан) — мянган тонноор	7,1	98	90
Малай тоһон — мянган тонноор	3,2	111	102
Тоһолиг сыр — мянган тонноор	1,9	98	94
Һүндэ оруулагдаһан сагаан эдеэн — мянган тонноор	113,9	109	100,9
Консервэнүүд — миллион баанхаар	52,0	101	102
Талхан — мянган тонноор	93,0	102	99,0
Хилээмэн ба хилээмэнэй зүйлнүүд — мянган тонноор	102,7	101	99,9
Кондитерска зүйлнүүд — мянган тонноор	23,9	102	109
Макароной зүйлнүүд — мянган тонноор	6,8	104	100,4
Һэрюун ундан — мянган декалитрээр	1472	91	100,3
Аршаан — мянган хахад литрээр	3761	74	127
Архи — мянган декалитрээр	776	95	114
Пивэ — мянган декалитрээр	746	99,0	95

(Эхин. Үргэлжэлэлынь 2—3-дахи нюурнуудта).

1988 ОНДО БУРЯАДАЙ АССР-ЭЙ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

Эдеэ хоолдо хабаагүй эд бараа үйлэдбэрилхэ даабари дүүргэгдэзгүй (хүнгэн промышленностиин эд бараа оруулалсангүй, 1987 онойхитой жэшэбэл, эдэ эд бараа үйлэдбэрилгэ 119 шахуу процентээр дээшэлүүлэгдэнэн байгаа.

Арадай хэрэглэмжын эдеэ хоолдо хабаагүй гол эд бараа үйлэдбэрилгын түсэбэй дүүргэлтэ иимэ баримтануудаар харуулагдана гэбэл:

	1988 ондо үйлэдбэрилгэдэнэнинь	түсэбэй дүүргэлтэ (процентээр)	1988 ондо 1987 онойхитой сасуулхада (процентээр)
Нооһон бүдүүд — миллион дүрбэлжэн метрээр	2,3	105	106
Нэхэмэл зүйлнүүд — миллион хэһэгээр	7,4	91	99,0
Һэеы гутал — мянган паараар	211	97	100,5
Арһан гутал — мянган паараар	126	96	137
Оемол зүйлнүүд — миллион түхэригөөр	8,7	96	100,1
Эдеэ хоолдо хабаагүй эд бараан (хүнгэн промышленностиин эд бараа оруулалсангүй) — миллион түхэригөөр	145,5	98	119
Мебель — миллион түхэригөөр	27,5	103	129
Хүбсэһа угаадаг машинууд — мянган хэһэгээр	221,0	102	126

Жэлэй дүнгүүдээр 24 предприяти (13 процент) эдеэ хоолдо хабаагүй эд бараа (хүнгэн промышленностиин эдлэл хэрэгсэлнүүдые оруулалсангүй) гүрэндэ худалдаха талаар гүрэнэй захилые дүүргэбэгүй. Тиигэжэ 7,5 миллион түхэригэй эд бараан дутуугаар үгтэнэн байгаа.

Гурбан предприяти (киномеханическа завод, «Теплоприбор» завод, амһарта зэһэбарилгын предприяти) хүн зондо худалдаха эд бараа үйлэдбэрилэн гаргалгаяа ехэдхэхэ дазбаряа дүүргэбэгүй.

Хүнгэн промышленностиин продукциин нийтэ хэмжээн 10 процентээр дээшэлүүлэгдээ.

1988 ондо гүрэнэй ба кооперативна худалдаа наймаанай рознично эд бараанай эрьесэ 1350,8 миллион түхэригтэ хүрэнэн гэхэ гү, али 1987 онойхитой жэшэбэл, 101,2 миллион түхэригөөр ехэдхэгдээ. Республикын худалдаа наймаанай эмхинүүд рознично эд бараанай эрьесэн түсэбые 99 процентээр дүүргээ. Тиигэжэ 13,8 миллион түхэригэй эд бараан худалдаа наймаанда багаар гаргагдаһан байна. Баунтын, Бэшүүрэй, Ивалгын, Хурамхаанай, Мухар-Шэбэрэй, Сэлэнгын районуудай худалдаа наймаанай эмхинүүд эд бараанай эрьесын түсэбөө бэелүүлнэн байха юм.

Гүрэнэй ба кооперативна худалдаа наймаанда зарим эд бараа худалдалгые иимэ баримтануудаар элирхэйлэн харуулна: (миллион түхэригөөр)

	1988 ондо үйлэдбэрилэгдэнэнинь	1988 ондо 1987 онойхитой сасуулхада (проц.).
Мяхан ба мяханай зүйлнүүд	134,3	116
Загаһан ба загаһанай продуктнуud	22,8	96
Өөхэн	37,0	111
Һүн ба сагаан эдеэнэй зүйлнүүд	27,4	111
Үндэгэн	26,3	107
Саахар	20,8	88
Кондитерска зүйлнүүд	49,1	111
Сай	17,1	106
Талхан ба хилээмэ-бүүлхын зүйлнүүд	48,3	107
Хартаабха — мянган тонноор	28,6	87
Овощ — мянган тонноор	39,2	105
Үрэ жэмэс ба цитрусовэ ургамалнууд — мянган тонноор	13,5	86
Архи дарһан	192,0	107
Һэрюун үндан	5,8	114
Хубсаһа хунар, дотор хубсаһан ба бүдүүд	161,2	106
Нэхэмэл зүйлнүүд	47,5	92
Арһан гутал	48,0	107
Шаажан-шэбэр болон шэл амһартануud	9,1	108
Мылэ, хубсаһа угаадаг синтетическэ хэрэгсэлнүүд	6,9	106
Мебель	28,1	120
Холодильнигууд ба хүргэлгын түхэрэлгэнүүд мянган хэһэгээр	21,4	111
Хубсаһа угаадаг машинануud — мянган хэһэгээр	37,0	130
Часууд — мянган хэһэгээр	197,5	103
Радиоприемно түхэрэлгэнүүд — мянган хэһэгээр	27,6	91
Телевизорнууд — мянган хэһэгээр	30,2	91
тэрэ тоодо үнгэтэ телевизорнууд	17,0	132
Магнитофонууд — мянган хэһэгээр	20,5	113
Велосипедууд ба мопедүүд — мянган хэһэгээр	19,6	123
Мотоциклнүүд ба мотороллернууд — мянган хэһэгээр	8,8	96
Хүнгэн автомобильнууд — мянган хэһэгээр	4,6	92
Автомобилиин бензин	11,5	132

1988 ондо хүн бүхэнэй хүртэсэдэ рознично эд бараанай эрьесэ 1305 түхэригтэ хүрөө гэхэ гү, али 1987 онойхитой жэшэбэл, 96 түхэригөөр дээшэлээ.

1988 ондо гүрэнэй ба кооперативна худалдаа наймаанда эдеэ хоолой зүйлнүүдые худалдалга 489 миллион түхэригтэ хүрөө гэхэ гү, али урдахи жэлэйхинээ 5 процентээр дээшэлнэн байха юм.

Худалдаа наймаанай эмхинүүдтэ оруулагдаһан хартаабха ба үрэ жэмэсэй-овощой зүйлнүүдэй хэмжээн, ассортимент үшөөл хангалтагүй байнаар. 1988 ондо худалдаа наймаанда оруулагдаһан хартаабхын 15, овощой 10, үрэ жэмэсэй 20, бахчева ургамалнуудай 8 процентнь хангалтагүй муу байгаа гэхэ гү, али голодоһондо гаргагдаа. 1987 онойхитой сасуулхада, Улаан-Удын колхозой дэлгүүрнүүд дээрэ 11 миллион түхэригэй худөө ажахын продукци худалдагдаа. Энэнь 1987 онойхинһоо 36 процентээр ехэ юм. Тиихэдэ колхозой дэлгүүрэй сэнгүүд 3 процентээр, тэрэ тоодо ургамалай зүйлнүүдэ 10 процентээр дээшэлбэ.

7 магазин, 6 столово, 954 хүнэй һууритай 6 столово баригдажа, ашаглалгада оруулагдаа. Модо болон барилгын материалнуудаар хүн зонние хангалга һайжаруулагдаа. Үнгэрэгшэ жэлдэ 57 миллион түхэригэй модон, барилгын материалнууд худалдаанда гаргагдаһан байна. Энэнь 1987 онойхинһоо 27 процентээр үлүү ехэ юм. Худэлмэришэд болон алба хаагшадай ажал дээрэ 3 миллион түхэригэй модон ба барилгын материалнууд худалдагдаа. Жэлдээ 3,6 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай саадай гэрхэнүүдые бариха цех Выдрино тосхондо ашаглалгада оруулагдаа.

Республикын хүн зондо 131,2 миллион түхэригэй түлэриг-тэй хангалга үзүүлэгдээ. Энэнь 1987 онойхинһоо 18,5 миллион түхэригөөр ехэ юм. Тиигэбэшье хараалагдаһан түсэб 97 процентээр дүүргэгдээ. Санаторно-курортын хангалгын, физическэ культурын талаар хангаха худэлмэри дүүргэгдэбэгүй.

Предприятинууд болон эмхинүүд хүн зоной ажаһуудалые хангалгые үргэдхэлгэдэ ёһотой анхарал хандуулнагүй. 1988 ондо иимэ предприятинуудай, эмхинүүдэй дүрбэнэй нэгэ хубиһаа үлүүниинь түсэбөө бэелүүлжэ шадабагүй.

Хүн зоной һуудал байдалые хангаха талаар 41,7 миллион түхэригэй худэлмэри хэгдээ. Энэнь 1987 онойхинһоо 16 процентээр үлүү ехэ юм. Хүн зоной ажаһуудалые хангаха түсэб 105 процентээр дүүргэгдээ.

Мебель зэһэбарилха (75,9 процент), химическэ аргаар арилгаха ба будаха (95,2 процент), хүнүүдэй захилаар байрын гэрнүүдые зэһэбарилха ба бариха (86,8 процент), хубсаһа угааха (98,5 процент), фото-зурагуудые абаха (89,5 процент), элдэб эсын юумэ зээлеэр үгэхэ (91,3 процент) даабаринууд дүүргэгдээгүй.

Кабенск тосхондо хүн зоной ажаһуудал хангадаг комбинат үргэдхэгдөө. Тиигэжэ жэлдээ хүн зоной үзүүлэгдэдэг худэлмэриин хэмжээн 150 мянган түхэригөөр дээшэлүүлэгдэнэн байна.

Дүн хамта 520,6 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай байрын гэрнүүд баригдажа, ашаглалгада оруулагдаа. Энэнь 1987 онойхинһоо 21,2 мянган дүрбэлжэн метрээр гэхэ гү, али 4 процентээр ехэ юм. Зүгөөр байрын гэрнүүдые барижа, ашаглалгада оруулха талаар жэлэй түсэб дүүргэгдэбэгүй. Городской Советэй гүйсэдхэхэ комитедэй капитальна барилгын захиргаан, «Бурятэнергын» захиргаан, «Бурятстрой» нэгэдэл, Холбоолжоной нүүрһэнэй үүрхай байрын гэрнүүдые бэрижа, ашаглалгада оруулха жэлэйнгээ даабаринуудые дүүргэжэ шадабагүй.

1988 ондо дүн хамта 328,1 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай байрын гэрнүүд капитальнаар зэһэбарилагдаа. Тиихэдэ 7,7 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай бэйрын гэрнүүд һэльбэгдээ гэхэ гү, али энэнь зэһэбарилагдаһан гэрнүүдэй 2,3 процентнь болоно. Хамта дээрээ байрын гэрнүүдые капитальнаар зэһэбарилгада 16,7 миллион түхэриг гаргашалагдаа.

Улаан-Удэ хотодо 5,4 километр утатай трамвайн зам, Хурамхаан тосхондо хубсаһа угаадаг түхэрэлгэтэй бани баригдажа, ашаглалгада оруулагдаба.

Арадай эрдэм һуралсал ба соёл. 1988 ондо республикын элдэб һургуулинуудта 242 мянган хүн һурааһан байгаа.

Энэ һурэалсалай жэлдэ зургаан наһатай 11 мянган үхибүүд, тэрэ тоодо 2 мянган багашуул һургуулида сроссдуй хүүгэдэй эмхи зургаануудта нэгэдэхи классей программаар һурана.

700 гаран хүүгэдэй саадуud, яслинууд һургуулида ороодуй хүүгэдэй наһанай хүүгэдые хүмүүжүүлэнэн байгаа. 88 мянга шахуу үхибүүд һургуулида ороодуй хүүгэдэй эмхи зургаануудта ябана. Энэнь үхибүүдэй 70 шахуу процентнь болоно.

Һургуулида ороодуй хүүгэдэй эмхи зургаануудые барижа, ашаглалгада оруулха жэлэй даабари дүүргэгдээ. 2990 үхибүүнэй һууритай эмхи зургаанууд ашаглагдаба. Гэбэшье иланга яа хото городуудта һургуулида ороодуй хүүгэдэй эмхи зургаануудта багашуул яаха аргагүй олон байна. Тогтоогдо'он хэмжээнүүдээ гадуур 10 мянга шахуу үхибүүд энэ ажаһууна. Тэрээнһээ гадна, 7 мянга гаран үхибүүд хүүгэдэй ясли-нуудта, саадуудта оруулагдаха эзргэтэй.

4090 һурагшадай һууритай юрэнхы эрдэмэй һургуулинууд баригдаа. Энэнь 1987 онойхиһоо 9 процентээр ехэ юм. Тэдэнние ашаглалгада оруулха түсэб дүүргэгдэбэгүй. Һургуулинуудай олоор баригдажа байгаашье һаань, дүрбэдэхи һурагша бүхэн хоёрдохи гү, али гурбадахи хэлаанда һурана. Ехэнхи һургуулинууд тоолон тодорхойлогдон техникээр хангагдагүй байна. Ороёдоол 11 дунда һургуулинууд (хүн бүхэнэй хүртэсэдэ) 1987 оной хэмжээндэ үлөө гэхэ гү, али хүн бүхэн жэлдээ 18 дахин кинсдо ороһон байха юм.

Номуud болон брошюрануудай, газетэ журналнуудай хэһэгүүд ургаа. 1988 ондо номуud, брошюрануud 15 миллион шахуу хэлбэгээр гаргагдаба.

Хүн зоной эмүүрые хамгаалга. Туберкулезоор, ехэнхи халдабарита үбшэнгүүдээр үбдэлгэ хороогдсо. Тэхэнэ хамта хүн зондо ханяада хүрэлгэ 15 шахуу дахин, хоолоин халдабарита үошэнгүүдээр үбдэлгэ 37 процентээр дээшэлээ.

Врачнуудаар, дундэ шатын медицинскэ худэлмэрилэгшэдээр, больницануудаар, поликлиникэнүүдээр хангалга һайжаруулагдаа.

Халаан соогоо 1330 хүнэй бэе үзэхэ амбулаторно-поликлиникын эмхи зургаанууд, 230 оро дэбдихэртэй больницануud баригдажа, ашаглалгада оруулагдаа. Тэдэнние ашаглалгада оруулха жэлэй түсэб дүүргэгдэ.

Ажалые сахиха хэмжээ ябуулганууда гаргашануud жэлтэ жэлдэ дээшэлбэшье, үйлэдбэри дээрэ усалталга, иланга яа худөө ажахыда усалталга үшөөл ехэ байнаар.

Элүүржүүлгын эмхи зургаанууд үргэдхэгдэжэ байна. Санаторинуудта, амаралтын эмхи зургаануудта 5,5 мянга гаран һууринууд тоологдоно. Гэбэшье они байгаа эмхи зургаанууд үшөөл хангалтагүй байна. Ушарынь юуб гэбэл, бүхы хүн зоной ороёдоол 4 процентнь санаторинуудта, амаралтын эмхи зургаануудта амарна бшуу.

Физическэ культура ба спортые хүгжөөлгэ үшөөл һанаһанда хүрэнэгүй. Спортивна түхэрэлгэнүүдээр муугаар хянагданабди. Тезд, бии байгаа түхэрэлгэ хэрэгсэлнүүд дүүрэн хэмжээгээр хэрэглэгдэнэгүй.

Хүн зоной түрэлгэ, үхэл 1987 ондо (1000 хүнэй хэсэгтээ) тус тустаа 23,0, 7,9 байнаа һаа, 21,6, 7,8 болоһон байха юм.

Үендөө хүрэһэн үхибүүдэй үхэл (түрэһэн 1000 үхибүүндэ) 1987 ондо 21,7 байнаа һаа, 1988 ондо 19,9 болоторөо хорошон байгаа.

Оршон тойронхи байгаалиие хамгаалга. Оршон тойронхи байгаалиие хамгаалгые һаижаруулха, уһанай, газарай, ой модоной ба минеральна нөөсэнүүдые улам гамтаигаар хэрэглэхэ, ан амитадые хамгаалха, олошоруулха хэмжээ ябуулгэнүүд бэелүүлэгдээ.

1987 онойхитой сасуулхада, хорото бодосуудые агаар руу хаялга 8 мянган тонноор хорогдоо. Тэрэ тоодо хүүу бодосуудые хаялга 7,6 мянган тонноор, харин газай түхэл шэнжэтэй ба шэнэгэн зүйлнүүдые хаялга 0,4 мянган тонноор хорогдоо. Тэдэнэй нийтэ хэмжээнһээ хорото бодосуудай 79,4 процентнь баригдажа абтаад, арюудхагдаһан байгаа.

Зарим предприятинууд, эмхинүүд уһа сахин хамгаалха хуулиие хазагайруулба. 1988 ондо энээнэй түлөө 400 гаран нюурнууд захиргаанай харюусалгада хабгадуулагдаба, 8,6 мянган түхэригөөр алдагдаһан, 1 хүн угоговно харюусалгада хабгадуулагдаһан байгаа.

Республика дотор уһанай нөөсэнүүдые, агаарые сахин хамгаалгада капитальна һомололгонууд 16,2 миллион түхэригтэ хүрэбэ.

ЭРДЭМ-ТЕХНИКЫН ДЭБЖЭЛТЭ

Түбөөс хэгдэһэн һомололгонуудай ашаар худэлжэ байгаа предприятинуудые онөөн техникээр зэбсэжүүлгэдэ, һаньбэн шэнэдхэлгэдэ 25,0 миллион, харин предприятинуудые хүгжөөлгын фонднуудай ашаар 63,9 миллион түхэриг ашаглагдаһан байгаа.

1988 ондо республикын промышленностьда 19 онөөнһожоруулагдамал поточно ба автоматшуу линиинүүд, металл о олдог программна жолоодолготой 36 станок тодхогдон табигдаа. 12 участок, цех үргэлжэ дээрэнь онөөнһожоруулагдаһан, автомадаар хангагдаһан байха юм. 121 түхэлэй түрүү технологическа процесс, тэрэ тоодо үлөөдэнэ багатай, нөөсэнүүдые алмадаг 27 шэнэ юумэн тодхогдоо. 468 шэнэ түхэлэй машинануud, түхэрэлгэнүүд, материалнуud, эдлэл хэрэгсэлнүүд үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдэнэн байна.

Үндэнэ һуурита технологинууд үргэнөөр хэрэглэгдэнэ. Жэшээнь, республикэнска типографида мүнөөнэй электронно ба фотонаборно техникэ хэрэглэгдэнэ, нарин сэмбын комбинадта мүнөөнэй һайн, олон үнгэтэй приборнуудтай станогууд дээрэ нооһон бүд нэхэгдэнэ, холимог тэжээлэй заводуудта тэжээл автомат онөөһоор багсалагдана.

Ургэлжэ ханатай хабсаргагдамал байшан гэрнүүд, барилганууд хэгдэнэ, объектнүүдые бариха хэрэгые эмхидхэлгын комплектно-блогой арга хэрэглэгдэнэ.

НӨӨСЭНҮҮДЫЕ АЛМАЛГА

Республикын арадай ажахыда 63 мянганһаа дээшэ тонно түлишын-эльшэ хүсэнэй нөөсэнүүд (условно түлишэдэ оруулхада) алмагдаа. Үгышье гэбэл, лимидууд соо тододхогдоһон алмалга арьбалалта 3,3 дахин ехэ байна.

4,7 мянга шахуу тонно хабтайлгагдамал хара түмэр, 126 мянган кубометр барилгын материалнууд, 3,6 мянга гаран тонно дизельнэ түлишэ болон 1,7 мянганһаа дээшэ тонно аз омобилиин бензин алмагдаа.

Гэхэтэй хамта зарим предприятинууд материальна нөөсэнүүдые алмахе, гамтайгаар хэрэглэхэ эмхидхэлэй-техническэ хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлжэ шадабагүй. Жэшээнь, хабтайлагдамал хара түмэр, барилгын модо, автомобилиин бензин түсэбэй ёһоор алмабагүйбди.

Бүхы түхэлэй материалнуудаар (барилгын модоноһоо бэшэ), эльшэ хүсэнүүдэй талаар алмалга арьбалалта хэнэгэй ашаар эрилгэ хэрэглэмжэнүүдээ дээшэлүүлжэ шадабагүйбди.

Шалгалтануудай хэгдэнэн предприятинуудта тодхогдон табигдаагүй түхэрэлгэ хэрэгсэлнүүдэй складууд соо хадагалагдажа байлга 1,5 дахин ургаа, тиин жэлэй эхиндэ 27,2 миллион түхэригтэ хүрөө. Түлишын-эльшэ хүсэнэй комплексын баригдануud дээрэ тэдэнэй үнэ сэн иланга яа ехэ байна.

МАТЕРИАЛЬНА ҮЙЛЭДБЭРИИЕ ХҮГЖӨӨЛГЭ

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

Эд хэрэглэгшэдтэй хэлсээнүүдые баталһанай үндэһөөр хэгдэнэн харилсаа холбоонуудтай, гүрэнэй захилнуудтай таараалдуулан, продукцяар хангаха хэлсээтэ уялганууд 1987 ондо 97,8 процент болоһон һаа, үнгэрэгшэ жэлдэ 98,9 процентээр дүүргэгдээ. 1987 ондо 19 процент байһан һаа, нодондо жэл предприятинууд болон нэгэдэлнүүдэй 18 процентнь хэлсээтэ уялганууда дүүргэбэгүй.

Промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 2,1 процентээр ургаа. Ажалай бүтээсын ургалта 5,2 процент болобо, Худэлмэрилэгшэдэй тоое нилээд хороожо, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлнэнэй ашаар продукциин бүхы ургалта абтаһан байна. Ашаг олзо дээшэлээ, бүхы республика дотор ашаг олзын талаар түсэб дүүргэгдээ.

Промышленна предприятинуудай, нэгэдэлнүүдэй хэхад шахуу хубиие ажахын тооссогоор өөһэдөө өөһэдтөө мунгэ һомололгын гүримаар худэлнэ. Эдэ предприятинуудай худэлмэрини үрэ дүнгүүд бүхы республика соохиһоо зарим газы дээшээ байна: промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 3,3 процент эрэ дээшэлээ, ажалай бүтээсын ургалта 7,8 процентэд хүрөө. Тиигэжэ республика дотор ажалай бүтээсэ дээшэлүүлнэнэй ашаар бүхы ургалта абтаһан байна. Ашаг олзын түсэбэй дүүргэлтэ хорааалагдаһанһаа дээшээ юм.

Хэлсээтэ уялгануудые, ашаг олзын түсэб дүүргэлгые, ажалай бүтээсэ ба продукциин хэмжээнэй ургалтые (хорогоодолгын) иимэ баримтануud элирхэйлэн харуулна:

(процентээр)

	Продукциар хангаха хэлсээтэ уялгануудые дүүргэлгэ	Ашаг олзын түсэбэй дүүргэлтэ (хараалагдаһан)	Ургалтын эршэ дэлисэ: Ажалай бүтээсэ	Ургалтын эршэ дэлисэ: Продукциин хэмжээнэй талаар (ажалай хангалгын)
Союзна мэдэлэй промышленна предприятинууд				
«Бурятэнергын» үйлэдбэриин нэгэдэл	—	4 дахин	1,3	0,6
Холбоолжоной нүүрһэнэй үүрхай	99,4	108	—3,4	—4,9
Зэдын вольфрам-молибденэй комбинат	100,0	109	7,6	3,4
«Электромашина» завод	100,0	96	32,2	25,4
«Теплоприбор» завод	100,0	126	5,3	5,3
«Бурятфеммаш» нэгэдэл	98,1	39	—19,5	—21,7
Сэлэнгын целлюлозо-картоной комбинат	100,0	140	4,9	2,4
«Забайкаллес» нэгэдэл x)	92,6	—	—1,4	—8,6
Тимлюйн цементын завод	100,0	108	4,1	2,9
Тимлюйн асбоцементын хэрэгсэлнүүдэй завод	97,0	100,9	4,1	—3,2
Локомотив-вагон зэһэбарилгын завод	99,9	126	4,8	3,8
«Буржелазобетон» нэгэдэл	96,8	65	—1,8	6,0
Хүүргын түмэр хэрэгсэлнүүдэй завод	100,0	90	15,8	8,6
Республикын мэдэлэй промышленна предприятинууд				
Шэлэй завод	100,0	155	8,4	8,5
Нарин сэмбын комбинат	100,0	123	1,8	7,7
Улаан-Удын гадар трикотаж хубсаһанай фабрика	100,0	129	11,4	9,8
«Байкалрыбпром» нэгэдэл	100,0	99,5	1,1	—6,2
Хилээмэнэй продуктнуудай нэгэдэл	100,0	100,1	6,0	—2,5
Хаблэлэй, полиграфиин ба номой наймаанай хэрэгүүдэй талаар гүрэнэй комитет	100,0	3 дахин	3,1	—0,6
Ой модоной ажахын нэгэдэл	100,0	109	2,2	1,0
Агропромышленна комитет	99,6	108	6,8	4,2
Бурятай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй мэдэлэй промышленность	97,5	147	5,8	—1,2
Нютагай промышленностиин министерство	100,0	173	6,3	—3,5
Модоной түлишын нэгэдэл	100,0	94	2,3	2,8
«Бурятхлебпром» нэгэдэл	100,0	146	4,7	5,5
«Бурятстройматериалы» нэгэдэл x)	74,4	—	—8,3	—15,6

x) Түсэбэй ёһоор гарзатай предприятинууд

Электрын эльшэ хүсэн, прибор бүтээлгэ, үнгэтэ металлурги электротехническэ, цементнэ, шэлэй, бүд нэхэлгын гэхэ мэтэн һалбаринууд хурдан түргэнөөр хүгжөөгдэнэн бэйгаа.

Худөөгэй 20 районуудаа 7-ниинь продукци эльгээхэ талаар хэлсээтэ уялганууда дүүргээ. Эдэмнай гэбэл, Бэшүүрэй, Закаминай, Яруунын, Зэдын, Хяагтын, Ахын, Тарбагатайн районууд, Северобайкальск хото болоно.

Улаан-Удэ болон Северобайкальск хотонуудай, Баунтын Бэшүүрэй, Закаминай, Загарайн, Яруунын, Зэдын, Ахын, Хоймо-Байгалай, Ивалгын, Тарбагатайн ба Тункэнэй районуудай предприятинууд продукциин (худэлмэриин, хангалгын) хэмжээнүүдые о э бол олон, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлнэн байна.

Сэлэнгын целлюлозо-картоной комбинат худалдаанай целлюлозо-картон, тиихэдэ ой модоной-түлишын нэгэдэл хүрөөдэгдэмэл материалнуудые үйлэдбэрилхэ гүрэнэй захилнуудые дүүргэ.

Гол зүйлэй продукци үйлэдбэрилгэ иимэ болоо гэбэл:

	1988 ондо үйлэдбэрилгэдэнэнинь	түсэбэй дүүргэлтэ (процентээр)	1988 ондо 1987 онойхитой нэмшэбэл (процентээр)
Электрын эльшэ хүсэн, миллиард киловатт-часаар	5,2	—	99,1
Нүүрһэн, миллион тонноор	3,5	104	98
Перемнэ тогой электродвигательнууд, мянган хэһэгээр	12,4	100,0	102
Приборнууд, автомат хэрэгсэлнүүд, тэдэнэй запас частьнууд, миллион түхэригөөр	18,1	97	106
Мал ажалай ба тэжээл үйлэдбэрилгын машинануud, миллион түхэригөөр	25,9	96	85
Тэжээл үйрүүлэн бутаргадаг түхэрэлгэнүүд, мянган хэһэгээр	3,6	97	82
Барилгын түмэр хэрэгсэлнүүд, мянган тонноор	35,7	98	111
Тракторай прицепууд, мянган хэһэгээр	4,4	100,0	105
Хэрэгсэлэй модон (колхозуудай бэлэдхэһэн модо оруулангүй) миллион кубометрээр	3,3	90	85
Хүрөөдэгдэмэл материалнууд, миллион кубометрээр	1,0	90	101
Модоной хибэдхэгэр хэгдэнэн хабтагайнууд, мянган кубометрээр	65,4	96	98
Целлюлозо, мянган тонноор	173,1	101	103
Картон, мянган тонноор	153,0	102	105
Барилгын хирпичэ, миллион хэһэгээр	72,8	60	76
Цемент, мянган тонноор	67,2	102	100,9
Хабсаргагдамал түмэр-бетон хэрэгсэлнүүд, зүйлнүүд, мянган кубометрээр	18,3	98	107
Асбоцементнэ хабтагайнууд (шифер), миллион хэһэгээр	26,3	94	85
Сонхын шэл, миллион дүрбэлжэн метрээр	16,1	104	105

Түсэбнөө гадуур 120 мянган тонно хүрин нүүрһэн малтагдаа, 2,1 мянган тонно целлюлозо, 12 мянган тонно цемент, 560 мянган дүрбэлжэн метр сонхын шэл үйлэдбэрилэгдөө.

Приборнуудые, автомат хэрэгсэлнүүдые, тэдэнэй запас частьнуудые, мал ажалай ба тэжээл үйлэдбэрилгын машинануудые, монсогор ба хэрэгсэлэй модо, барилгын хирпичэ, асбоцементнэ хабтагайнуудые үйлэдбэрилхэ талаар даабаринууд дүүргэгдээгүй.

605 миллион түхэригэй арадай хэрэглэмжын эд бараан (архиин зүйлнүүдые оруулангүй) **үйлэдбэрилэгдөө.** Урдахи жэлэйхитэй сасуулхада, тэдэнние үйлэ нэмэһэн байгаа.

27,4 миллион түхэригэй «Н» индекстэй бараа, 18,9 миллион түхэригэй ехэ мосэ рилэгдөө. «Н» индекстэй эд барсанай нүүдэй хараа байса нэмэбэшье, 1987 о хэрэглэмжын эд бараанай нийтэ хэмж шэгнүүр бирагүй байһан зандаа, Нари Улаан-Удын гадар трикотаж хубсаһанай гай промышленностиин министерствын нууд иимэ эд бараа үйлэдбэрилдэг.

Эдеэ хоолой бэшэ эд бараа (хүн эд бараа оруулангүй) үйлэдбэрилхэ т дээгүй.

АГРОПРОМЫШЛЕННА

1988 ондо бүхы түхэлэй ажахынуудта гэй худөө ажахын дүн хамта продукци ажахынуудта 491 миллион түхэригэй хэ бүхыдөө үйлэдбэрилэгдөө.

1987 онтой сасуулхада, худөө ажахы хэмжээн 47 миллион түхэригөөр гэхэ нэмэһэн байна. Тарган ажалай продук гөөр гэхэ гү, али 22 процент, мал аж лион түхэригөөр гэхэ гү, али 3 процент

1988 ондо колхоз, совхозуудай эконо жаа. 1987 онтой сасуулхада, бүхы ашаг олзо хоёр дахин шахуу ехэ бол дэһэн продукциин түлөө түлбэридэ ашаг олзын ургалта түйлагдаа.

Нийтын худөө ажахыда ажалай бүтээ нэн байна.

1988 ондо бүхы түхэлэй ажахынуудта малнуудай тарилгын талмай 789,1 мянга ороёһото ба ороёһото бобово ургамал гектар, хартаабхын — 19,7, овощой — 25 1987 онтой сасуулхада, хартаабхын газа гэхэ гү, али 6 процентээр, овощой — гэхэ гү, али 7 процентээр бага болоб

Бүхы түхэлэй ажахынуудта худөө ажа дые суглуулга иимэ тоонуудаар тоо тонноор):

	1987 он.	1988 он	
Ороёһон	41,1	65,5	
Хартаабха	58,1	54,1	
Овощ	30,1	26,6	

Ороёһо ба хартаабха гүрэндэ худалдан овощойхи — дүүргэгдээгүй. Гурбан райо ха түсэбөө, 10 район овощ худалдаха т

Бүхы түхэлэй ажахынуудта мал ажалай лэдбэрилгэ иимэ тоонуудаар тодорхойл

	1987 он	1988 он	
Мяхан (үүсэлэгдэһэн шэгнүүрээр), мянган тонноор	65,5		
Һүн, мянган тонноор	256,9		
Үндэгэн, миллион хэһэгээр	260,4		
Нооһон (физическэ шэгнүүрээр), тонноор	5213		

Мал ажалай бүхы гол продуктнуудаа колхоз, совхозуud дүүргэ. Мяха ба һ түсэбые 5 район, үндэгэ — 2, нооһо — 8

Гол түлэб малай ба шубуунай ашаг нэй ашаар мал ажалай продукци үйлэ туйлагдаа. Худөө ажахын предприятину дунда зэргэнь 2242 килограмм һүн һаагда хиһоо 141 килограммаар ехэ. Техэа бу абтаа. 1987 ондо 238 абтаһан байгаа.

Мал ажалай продуктнуудые гүрэндэ х ехэ болоо:

	1987 он	1988 он	
Мал ба шубууд (амидын шэгнүүрээр) мянган тонноор	79,5		
Һүн, мянган тонноор	164,1		
Үндэгэн, миллион хэһэгээр	209,0		
Нооһон (сэбэр утаһанда оруулхада), тонноор	2550		

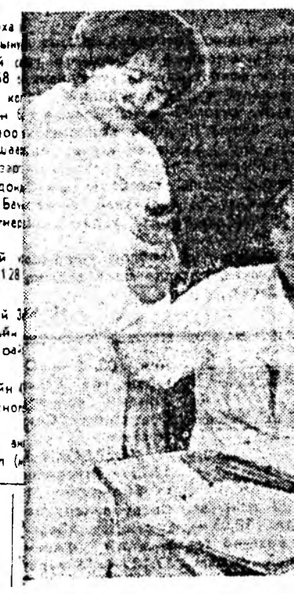

Семашкын нэрэмжэтэ респ этическэ отделенидэ долоон ач худалдаг юм. Тус отделен аэй кандидат, үнинэй врач Ольга Сластина, Ларис скаягай нэрэмжэтэ медицинск тэй. Тэдэнэр отделени соогоо һуури эзэлнэ. Ахалапша меде ева эндэ дүрбэн жэл худалж комсомолой организацин се отделенидэ 75 процент худөө ха байдаг. Дүршэлтэй врач шэнэ методико нэбтэрүүлхэ ээлхэдэ, плазмаферезын шэнэ холоважно шэнэгэн бодос нэ Эрнест Казжович манда х ескэ отделениин мэдээжэ вна Немсараева, Мария Нико но. Тэдэнэр үбшэнтэнүүдэй д

ХИЛЫН ТАС

ЭЛЖЭЭТЭ С

. Буу эльбэгүүдэ талаар конфе- ликэтэ сесси хү- Кеневэдэхи Нацио- он соо эхилбэ. нералына сепре- леоеленнэ М. Ко- сине цэхэдээ, тэ- абаадагшадта Х. Кузьмярэй эль- эгые сопосхон үн- асхооронды орл- лда түүхэтэ хү- дай гэршэнэр бо- табди гэжэ доку- хэлсэлдэнэ. Ото- ринуудта хёмоо- онуud зайсуулаг- раддоонууud үнгэр- СССР-эй болон США-гай саанда дөлөө далтаа- нууди та 1939 он ронды шадаа та хүгжөөлг табиха а Улаасхо найжара та ехэ ю нералына дэхэдэ. аюулгүй тула ехэ ба ороддоо ёһотой асуудла на Асса

…НА КОНОМИЧЕСКА ХҮГЖЭЛТЭ

…ие үйлэдбэрилг…
…индекстэй һай…
…хэ моодно зүй…
…ираанай ба е…
1987 онтой сас…
…э хэмжээндэ т…
…з. Нарин сэм…
…сэһанай фабри…
…ерствын зарим…
…лдэг.
…в (хүнгэн про…
…илхэ талаар д…

…ННА КО…

…ынуудта 646 м…
…родукци, тэрэ…
…игэй хүдөө аж…
…ажахын бүх…
…р гэхэ гү, аль…
…продукци 34 м…
…мал ежалай про…
…процентээр ех…
…й экономичес…
…бүхы янзын а…
…ехэ болоо. Гүр…
…ридэ нэмэлтэ…
…й бүтээсэ 11 п…

…ынуудта хүде…
…,1 мянган гек…
…ургамалнуудай…
…ой —2,5 мянга…
…ын газар 1,3 м…
…ощой —0,2 м…
…болобо.
…дее ажахын п…
…тодорхойло…

	1987 он.	1988 он.
	499,8	689,5
	209,0	212,7
	38,7	34,9

…ба Түнхэнэй р…
…ургамалнуд (…
…1988 оной …
…дүүргэгдэ, Яр…
…бее дүүргэгд…
…оohото ураг…
…Түсэбэнь 13 …
…нтнерээр ех…
…хозуур гектар…
…оohото ураг…
…дунда зэрэг…
…говско шуби…
…элгын районо…
…хар-Шэбэрэй…
…зуд —27,5 …

…таабха үйлэ…
…ажалынуудта…
…китэй сасуу…
…1988 оной …
…баһан байна.
…болоо гэхэ…
…й ашаар 8 …
…ада эзргэнь …
…нёдондо м…
…ын. Баунтын…
…центнер хем…
…ощой ураг…
…та —128 цент…
…ге.
…йоной Загна…
…згатайн рай…
…ын районой…
…лмайн 43 пр…
…технологосо…
…згэн ажалай…
…эбэл (мянга…

	1987 он	1988 он
	Сасу жэлдэ	1981—1985 онуудт
	65,5	
	54,1	
	26,6	

…удалдаха зах…
…район хари…
…аха түсэбэл…
…ажалай прод…
…орхойлогдон…

	1987 он	1988 он
	55,5	68,8
	56,9	272,3
	60,4	286,2
	5213	5473

…ууудаар 198…
…5а пу үйлэд…
…с—8 район…
…ашаг шэмэ…
…үйлэдбэрий…
…ия инуудта…
…һеаедаа. Эн…
…ба бүрнйее…
…эндэ худалд…

…дын Семашын нэрэмжэтэ республиканска бо…
…рапевтическэ отделениде долоон медицинскэ сест…
…н врач худэлдэг юм. Тус отделение даагша меди…
…рдэмэй кандидат, үнинэй врач Эрнест Казакович
…транууд Ольга Сластина, Лариса Мандарова гэг…
…Брупскаягай нэрэмжэтэ медицинскэ училищи дүүр…
…мтартай. Т…нэр отделени соогоо социалис мүры…
…ургу һүүри эзэлэнэ. Ахалагша медсестра Бэлла Бал…
…Бодиева энэдэ дүрбэн жэл худэлжэ эбена. Тэрэ тус
…н комсомолой организацийн секретарэар һунгаг…
…
…ай отделениде 75 процент худөөнее ерэһэн үбшэн…
…ануулжа байдаг. Дүршэлтэй врачнууд диагностикыи
…лгын шэнэ методико нэбтэрүүлхэ гэжэ оролдодог
…Хушэлхэдэ, плазмаферезын шэнэ методико, цито-
…ранхоловажно шэнгэн бодос нэбтэрүүлжэ эхилэн…
…гэдэ Эрнест Казакович манда хеерее бэлэй.
…тическэ отделениин мэдээжэ болоһон врачнуд
…ниевна Намсараева, Мария Николаевна Бутуханова
…болоно. Тэдэнэр үбшэнтэнүүдэй дунда хүндэтэй, нэ-
…рэтэй болоһон юм. Отделениин врачнуд, медсестранууд эб-
…тэй, зөтэй худэлжэ байдаг. Хэдэн жэлэй туршада үбшэнтэ-
…нэй талаһаа изгэшье гомдол байгаагүй.

— Би еорынгее үбшеер терапевтическэ отделеннде хо-
ёр дахин арагалуулаад гарааб. Эндэ врачнуудта, медсестра-
нуудта гомдохо аргамни үгы гэжэ. Тэдэнэр бултадаа үб-
шэнтэнүүдтэ зөөлөхэн абари зантайгаар хандадаг. Би олон
хүнһее дуулахадам, хүн бүхэн гомдолгүйгеер хеерэдэг һэн.
Мунее эдихэшье юумэн һайн болонхой, — гээд Хяагтын рай-
оной Рядна Бадмажапов хэлэ һэн.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Врачнуудта В. Г. Намсараева, М. Н. Бутуханова; 2. Ахалагша медсестра Бэлла Бодиева.

С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.

…лэй продуктнуудые гүрэндэ худалдаха захилые рес-
…олонхи ажахынууд дүүргэнэн байна.
…малай тоо толгой нимэ болоо (январиин 1-нэй бэй-
…анган толгойгоор):

	Бүхы түхэлэй ажахынуудта		Тэрэ тоодо хүн зондо	
	1988 он	1989 он	1988 он	1989 он
…одо мал,	550,8	552,6	149,0	157,6
…о үнеэд	176,9	174,6	60,3	62,8
	275,9	268,0	104,3	112,3
…ианууд	1600,8	1576,2	99,5	109,9

…ажахынуудтахи адууһа малай тоо толгой оло-
…валгын, Хэжэнгын, Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй, Сэ-
…йонуудай хубиин ажахынуудта малай тоо тол-
…байса олошороо.

…ура, 1989 оной январиин 1-нэй байдалаар малай
…й бүридхэлдэ абалгын дүнгүүдээр худөө нютагууд-
…ынуудай 34 процентнь ямаршье мал баринвгүй,
…ай 56 процентнь — үнездые, 53 процентнь — гахай-
…80 процентнь хонидые баринагүй.
…ажахынуудтахи малай тоо толгой хорошон, эбэртэ
…й болон гахайнуудай гарзалалга ехэ болоһон бай-
…
…ой эхеер совхоз, колхозуудай мал ажалай фермэ-
…рэ бодо малай нэгэ условно толгойдо 11,2 цент-
…,1 мянган гектар…ай единицын хэмжээнэй тэжээл бии байбэ. Энэнь
…ургамалнуудай…энэ удэртэй сасуулхада, 3,8 центнерээр ехэ, гэбэ-
…ой —2,5 мянган…нический нормонуудаар хараалагдаһан хэрэглэм-
…ын газар 1,3 м…
…щой —0,2 м…
…болобо.
…дее ажахын п…
…тодорхойло…

…ндо агропромышленна комплексдо 1172 трактэр,
…най автомобиль, 339 комбайн, 590 плуг, 756 сеялка,
…ын машинануд эльгээгдэнэн байгаа.
…нган тонна минеральна үтэгжүүлгэнүүд (шэмэтэ бо-
…100 процентдэ хараадуулхада) эльгээгдээ. Энэмнай
…жалай хэмжээнэй 97 процентнь болоно.
…кын агропромышленна комплексые хүгжөөлгэдэ
…лион түхэриг капитальна һомололтонууд хэрэглэг-
…р тогтоогдоһон лимидэй 122 процентнь болоно.
…нэй 192,4 миллион түхэригынь гэхэ гү, али 94 про-
…дее ажахые хүгжөөлгэдэ, 10,4 миллион түхэриг (5
…болбосоруулгын һалбаринуудта эльгээгдэнэн бай-
…
…ралха ба шанаржуулан һайжаруулха хэмжэ ябуул-
…34,2 миллион түхэригэй капитальна һомололтонууд
…
…совхозуудта нэгэн доре 5,35 мянган тонно хар-
…ощ ба үрэ жэмэс хадагалха байрануд, 22,7 мян-
…харуулаһалдаха байрануд, 26,3 километр утатай
…дүүргэбэ, Яр…лтатай ажахынуудта дотороой автомобилийн харгы-
…оohото ураг…лалгада тушаагдаа. Сотниковой шубуунай фабрика-
Түсэбэнь 13 …мяган тахиагай харуулаһалагдаха байрануд нэмэжэ
…нтнерээр ех…
…хозуур гектар…
…оohото ураг…
…дунда зэрэг…
…говско шуби…
…элгын районо…
…хар-Шэбэрэй…
…зуд —27,5 …

…ын болбосоруулгын һалбаринуудые хүгжөөлгэ-
…рилгдаһан капитальна һомололтонуудай лимидүүд
…лиэрээр ашаглагдаагүй.

КАПИТАЛЬНА БАРИЛГА

Гүрэнэй капитальна һомололтонуудай мүнгеер нимэ объектнүүд бариндажа, ашаглалгада тушаагдаба:

«Бурятэнерго», «Бурятводмелиорация» нэгэдэлнүүд дүн хамта 597 километр утатай электрын эльэ хүсэ дамжуулха линиинуудые, тэрэ тоодо худөө ажахыда 457 километр утатай линиинуудые ашаглалгада оруулаа;

«Бурятавтодор» нэгэдэл 101 километр утатай хатуу хушалтатай автомобильна һергынуудые баряа. Тэрэнэй 62 километрынь шэнэ юм.

Хэлхеэ холбооной управлени 10,3 мянган номерой, тэрэ тоодо Улаан-Удэ хотодо 8,1 мянган номерой автомат телефонно станцинуудые ашаглалгада оруулаа.

Гусиноозерскын ГРЭС-эй 5-дахи энергоблогые, Түгнын шулуу нүүрһэнэй уурхайда жилдээ 0,5 миллион тонно нүүрһэ малтаха, «Забайкаллес» нэгэдэлэй Горхоной леспромхозой 15 мянган кубометр хэрэгсэлэй модо зөөхэ, Тимлюйн шиферэй заводто 2 миллион хэһэг хөбтегай үйлэдбэрилхэ, «Бурятстрой» ба «Агропромстрой» нэгэдэлнүүдэй предприятинуудта 41,6 мянган кубометр хөбсөргөгдамал түмэр-бетон эүйлнүүдые үйлэдбэрилхэ хүсэнүудые гүрэнэй комиссинууд ашаглалгада тушаан ебаа.

Байгал-Амарай түмэр замай 102 километр утатай участок ашаглалгада тушаагдаба.

1987 онтой сасуулхада, республикын ерэдэй ажахые хүгжөөлгэдэ һомололгын бүхы газернуудһаа хэгдэһэн капитальна һомололтокууд 5 процент ехэ болобо. Тиихэдэ гүрэнэй капитальна һомололтонуудай ниитэ хэмжээндэ предприятинуудай жасануудай мүнгэ зөөриин хубинь 8-һаа 25 процент хүрэтэр ехэ болоо.

1988 ондо хубаарилагдаһан капитальна һомололтонуудай лимит бүхы дээрээ гүйсэдөөр хэрэглэгдэбэшье, гол фонднуудые ашаглалгада оруулха түсэб 6 процентээр дутуу дүүргэгдээ.

Госагропромой предприятинууд, «Бурятлестоппром», «Бурятстрой», «Байкалрыбпром» нэгэдэлнүүд, Холбсолжоной шулуун нүүрһэнэй уурхай ба бусад ашаглалгада оруулагдаха барилгануud дээрэ мүнгэ зөөри эльсүүлжэ шадаагүй.

Эдэбин комбинат, «Байкалрыбпром» нэгэдэл (3 объектнүүдэй 2-нынь тушаагдаагүй), «Бурятстрой» нэгэдэл (10-һаа 3-ниинь), Сэлэнгын ЦКК (9-һөө 6-ниинь), «Бурятавторемонт» нэгэдэл (6-һаа 4-ниинь), «Агропромстрой» нэгэдэл (5-һаа 2-нынь) ба бусад үйлэдбэрини объектнүүдые ашаглалгада оруулха түсэб дүүргэгдэгүй.

4 предприяти дээрэ гүрэнэй захилай олон янзын промышленна продукци үйлэдбэрилхэ хүсэнүүд тушаагдаагүй. Эдэмнай гэбэл, Гусиноозерскын ГРЭС-эй 6-дахи энергоблок, Гусиноозерск хотын хилээмэнэй завод, Эдэбин комбинадай барилгын материалнуудай цех, Түгнын шулуу нүүрһэнэй уурхайн ехэхэн хубинь болоно.

Улаан-Удэ хотын 2-дохи ТЭЦ-эй (капитальна һомололтонуудай жилэй лимит 33 процент хэрэглэгдээ), Эдэбин комбинадай барилгын материалнуудай цехэй (51 процент), Гусиноозерск хотын хилээмэнэй заводой (68 процент), Улаан-Удэ хотын үрэ жэмэсэй-овощой баазын (85 процент), Сэлэнгэ мүрэн дээрэхи хүүргын (76 процент) ба бусад шухала барилгануud болон объектнууд дээрэхи барилгын түсэб дүүргэгдээгүй.

Республика дотор барилга-хабсаралгын худэлмэриин хэмжээнэй 84 шахуу процентнь подрядна аргаар хэгдээ. 1987 онтой сасуулхада, 1988 ондо подрядна худэлмэриин хэмжээн 6 процент ехэ болоо. Ажалай бүтээсые дээшэлүүлһэнэй ашаар подрядна худэлмэриин хэмжээнэй бүхы ургалта түйлагдаа. Гэбэшье республика дотор подрядна худэлмэриин хэмжээнэй талаар 1988 оной түсэбтэ даабари дүүргэгдээгүй (99 процент).

Республикын барилгын олохон гол эмхи зургаануud подрядна худэлмэриин түсэбые дүүргэбэгүй:

	Өөрэдынгөө хүсөөр хэгдэхэ подрядна худэлмэриин түсэбэй дүүргэлтэ процентээр	Ургалтын эршэ: подрядна худэлмэриин хэмжээн	Ургалтын эршэ: ажалай бүтээсэ
«Бурятстрой» ТСО	82	107	105
«Бурятэнергострой» трест	83	137	133
«Забайкалсельэлектросетьстрой» трест	98	114	113
«Бурятлесстрой» трест	90	105	99,0
«Улан-Удэтрансстрой» трест	100	124	116
«Нижнеангарскстрансстрой» трест	102	106	107
«Бамтоннельстрой» СУС	114	96	107
«Бурятскагропромстрой нэгэдэл	98	105	99
«Бурятскагропроммехмонтажа» нэгэдэл	106	108	104
Буряадэй «Агропромдорстрой» трест	110	101	104
«Бурятгражданстрой» нэгэдэл	106	105	106
«Буряатводмелиорация» ПСЭО	102	99,4	106

Республикын барилга-хабсаралгын эмхи зургаануудай хахадһаа ехэ хубинь өөрэдынгөө мүнгеер өөрэдыгөө хангаха гуримда ба ажахын тоосоондо оруулагдаа. Шэнэ эрхэ байдалда худэлдэгдэ зарим эмхи зургаануud үйлэдбэриин ба үйлэдбэриин бэшэ хэрэглэмжэн объектнүүдые ашаглалгада оруулха талаар гүрэнэй захил дүүргэгдэгүй.

«Бурятстрой» нэгэдэлэй барилгын эмхи зургаануud дүнхамта 8,2 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай байрын гэрнүүдые (энэнь жилэй түсэбэй 21 процент болого), «Бурятлесстрой» трестын барилгын эмхи зургаануud Баргажанай Агат госхондо халаанда 150 хүнние хангаха поликлиника ашаглалгада тушаажа чадаагүй. Ажахын тоосооной хоёрдохи түхэл янзые хэрэглэдэг эмхи зургаануудта һарын дундаа эзргын салин хүлһэнэй ургалта ажалай бүтээсэн ургалтаһаа 7,3 процентээр ехэ.

Барилгын эмхи зургаануud ямар шалтагаанаар нимэ хангалтагүйгөөр худэлнэб гэбэл, мүнгэ зөөри урдынхяараа олон тоото барилганууداар тараан сасагдана, барилгын материалнуул жэгдэ бэшээр асарагдана, хомордоно

ТРАНСПОРТ БА ХЭЛХЕЭ ХОЛБООН

Ниитын хэрэглэмжэн зарим янзын транспортаар ашаа, хүнүүдые зөөлгэ нимэ тоонуудаар тодорхойлогдоно:

	1988 ондо дүүргэгдэһэниинь	Түсэбэй дүүргэлтэ процентээр	1987 онтой сасуулхада, 1988 ондо процентээр
Ашаа зөөлгэ, миллион тонноор			
Түмэр замай транспорт	—	102,6	96,8
Гол мүрэнэй транспорт	2,5	101,8	100,0
Автомобильна транспорт	16,0	104,4	99,5
Хүнүүдые зөөлгэ, миллион пассажир-километрээр			
Түмэр замай транспорт	—	101,7	100,0
Гол мүрэнэй транспорт	0,4	88,3	100,0
Автомобильна транспорт	122,0	105,0	105,6
Авиационно транспорт	290,4	105,6	90,9

Түмэр замай Улаан-Удын отделени ашаа, тэрэ тоодо шулуун нүүрһэ, барилгын ашаа, цемент зөөхэ түсэб дүүргээ. Ой модо (99,9 процент), промышленна түүхэй эд (99 процент) зөөхэ талаар түсэбүүд дүүргэгдээгүй.

Предприятинуудай һалгаа замуудта ашаа буулгахын тулаа табигдаһан вагонууд һаатаһан зандаа. Декабрьда «Электромашина» завод, Зэдэн нефтебаза, Тимлюйн асбоцементын завод, Элхиин туршалгын оньһожоруулагдамал завод вагонуудые охэор һаатуулаа.

Вокзалнуудта, мүн холын замда ябадаг поезднуудта хангалгын шанар олонхи пассажириуудай һанаанда хүрэнэгүй гээд түмэр замай транспорт дээрэ хэгдэнэн шалгалта гэ-шэлнэ.

Поезднуудай ябаха расписани эбдэгдэнэ. 1988 ондо пассажирска поезднуудай (город шадарайхие оруулангүй) 95,5 процентнь расписаниин ёноор ерэнэн байгаа.

1987 онойхитой сасуулхада, ниитын хэрэглэмжэн автобусуудаар ба хүнгэн таксигаар хүнүүдые зөөлгэнөө ороһон олзо оршо 108,4 процент дээшэлжэ, 21,9 миллион түхэриг болоһон байна. Хото городуудта ниитын хэрэглэмжэн автобусуудаар хүнүүдые зөөлгэнөө «Бурятавтотранс» нэгэдэл 4,6 миллион түхэриг ебаа. Олзо оршын талаар гүрэнэй захил 106,5 процент дүүргэгдээ.

Хэлхеэ холбооной предприятинууд 12,9 миллион түхэригэй хангалга хүн зондо үзүүлнэн байгаа. Энэнь 1987 онойхиһоо 7,3 процентээр ехэ. Түсэбынь 101,4 процент дүүргэгдээ.

1988 оной эсэстэ ниитын хэрэглэмжэн телефонно гол аппараадуудай тоо 72687 хэнэг болоо. (Энэнь 1987 оной түсэбэй 109,9 процент ба 1988 оной түсэбэй 100,0 процент болоно).

ГАДААДЫН ЭКОНОМИЧЕСКА АЖАЛ ЯБУУЛГА

Бүхыдее республика соо 35,9 миллион түхэригэй (дотоодын сэнгүүдээр) продукци гадаадын худалдаа наймаанда эльгээгдэжэ, хэлсээтэ уялганууд 93 процент дүүргэгдэнэн байна.

Хэлсээнүүдэй ёноор республикын 60 предприятинууд ба эмхи зургаануud продукцияа гадаадын оронуудта худалдаа наймаанда эльгээгээ. Тиихэдэ «Электромашина» завод продукцияа валютаар сэхэ агсадаг байна.

Ехэнхидээ «Забайкаллес» нэгэдэлэй предприятинууд модо эльгээхэ уялгануудые дүүргэгүй.

Сэхэ холбоо барисаанай талаар эд барааная эрьесэ (дотоодын сэнгүүдээр) нимэ болобо: 10,4 миллион түхэригэй продукци гадаадын худалдаа наймаанда гаргагдаа, 8,1 миллион түхэригэй продукци гадаадаһа худалдагдажа абтаа.

Республикын Госагропромой, Худалдаа наймаанай министерствын, Буряадэй потребсоюзай предприятинуud, республикын Нютагай промышленностиин министерствын, Хяагтын трикотаж бүд нэхэлгын фабрика эд барааная андалдаа хэнэн байгаа.

Статистикын Буряадай республиканска управлени

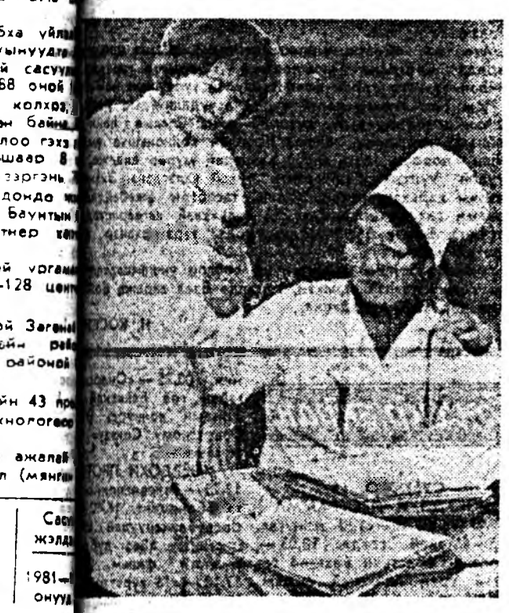

…хилын саанаһаа

ТАСС · АПН

…ЭЭЛЖЭЭТЭ СЕССИ НЭЭГДЭБЭ

…ЕВЭ. Буу эзбсэгүүдэ…ряаха талаар конфе-
…элжээтэ сесси хү-
…ө Женевэдэхи Наци-
…ордон соо эхилбэ.
Генералына секре-
…түлөөлэгшэ М. Ко-
…сессине нээхэдээ, тэ-
…хабаадагшадта Х.
…де Куэльярэй эль-
…бэшэгые соносхон ун-
…Улаасхоорондын ор-
…йдалда түүхэтэ ху-
…нуудай гэршэнэр бо-
…байнабди гэжэ доку-
…соо хэлэгдэнэ. Оло-
…лбаринуудта хёмороо
…лөөнүүд зайсуулаг-
…хөөрэлдөөнүүд үнгэр-
…. СССР-эй болон США-гай хоорондохи харилсаанда болоһон һайн хубилалтануud энэнэй үндэнэ һуурин табина. Энэ талаар 1989 оной эхин улаасхоорондын харилсааануудые саашадаа таарамжатай һайнаар хүгжөөлгэн үндэнэ һуурин табиха арга олгохо байна.

Улаасхоорондын байдалай һайжаралгада ООН-ой хубита ехэ юм гэжэ ООН-ой Генеральна секретарь тэмдэглэхэдээ, эб найрамдал ба аюулгүй байдал хангахын тула олон талын хүсэлэл оролдолгонууд гаргагдаха ёнотой гэжэ мэдүүлбэ. Энэ асуудалаар ООН-ой Генеральна Ассамблейн 43-дахи сессиин тогтоолдол адли, химическэ зэбсэг хорихо талаар Парижда үнгэргэгдэһэн улаасхоорондын конференцийн шидхэбэринүүд бүхы түхэлэй химическэ зэбсэг зохёон үйлэдбэриилые, нөөсэлгые, хэрэглэлые хориха тухай, мүн Сүн байгаа нөөсэнүүдые үгы хэхэ тухай конвенциндэ бэлдэлгые һаяны сагта түгэсхэхые улаасхоорондын эмхиин хүсэжэ байһые элирхэйлэн харуулна. Цимэ хэлсээ дары зөхёон абаха зорилгоогоор хөөрэлдөөнүүд дээрэ хүсэл оролдолгонуудые улам эдэхижүүлхэ уряатайгаар тэрэ бишэ соогоо бүү зэбсэгүүдые хуряаха конференциндэ хабаадагшадта хандаба.

ЖЕНЕВЭ. Энэ үндэр ехэ зорилго бэелүүлхэ замда тохёолдожо байһан бэрхэшээл түбэгүүдые шадаал һаа богони болзор соо гаталан дабахын тула Женевэдэхи хөөрэлдөөнүүдые улам эршэдхэхэ шухала, химическэ зэбсэг хуряалгын хэрэгые эсэстэнь хүргэхоор бүхы улаасхоорондын эмхиин шидэнхэй байһые Парижда үнгэргэгдэһэн конференци үшөөдахин баталгаа…н гэжэ Францийн гадаадын хэрэгүүдэй министр Р. Дюма үгэ хэлэхэдээ мэдүүлээ.

Европодо аюулгүй байдал хангаха, хамтасаа холбоо тогтоохо зүблөөндэ хабаадаг гүрэнүүдэй түлөөлэгшэдэй Венгэдэхи уулзалгын бүтэмжэтэй һайн дүнгүүдтэл адли, СССР болон США-гай хоорондохи хөөрэлдөөнүүд Женевэдэхи хөөрэлдөөнүүдтэ тон һайнаар нүдөлхэ байха гэжэ конференци дээрэ түүлэгшэдэр һуулша, эдэлэн сайд А. Пульезе (Италий) тэмдэглэбэ.

ПУБЛИЦИСТИКЭ

АРЮУН ДАЛАЙГАА АРШАЛАЯ

(Экологическа шэнэ бодомжын бүрилдэл тухай)

БУРЯАД ерад хэр үгһаа хойшо Байгал тухайгаа гайхамшагта һонин үльгэр, домогуудые зохёрһоор мүнее хүрэтэрее ерэһэн түүхэтэй. Энэ заншал мартагдаагүй, мартагдахашьегүй. Буряад совет поздуud, уран зохёолшод Байгалаа магтан дуулаһан зандаа! Бүхы дэлхэйн эрдэни зэндэмэни гэгдэһэн Байгал далай Буряадай һүлдэ тэмдэг, агууехэ омогорхол болдно ха юм. Буряад угсаатан Байгал нуураа «далай» гэхэдээ барга, бүдүүлиг байһандаа бэшэ, харин эмэ нуурта ехеэр шүтэнэндее, эмэ нуураа ехеэр хүндэлнэнее тиигэжэ нэрлээ. Бидэшье мунее тэрэниие дахин хэлэдэгбди. Зүгтее статьягай гаршаг болгожо абтаһан үгэнүүд Байгалда хабаатайшье һаа, манай нэгэ поздээр хэлэгдэнэншье һаа, домог гү, али поэмэ сооһоо абтаһан бэшэ. Эдэ үгэнүүд үнихэн хэлэгдэдэ. Тиимэ хадаа үншагшадта дэлгэрэнгыгээр һанаулхада, үлүү болохогүй байна.

«Байгал» гэжэ үгэ дурдаа хадаа, Байгал нуур еер тухайнь тогтохыем зубшөөгыг. Сергей Смирнов Франц Таурин хоёр тэрээн тухай һайн үгэнүүдые хэлээ. Бидэ мунее целлюлознигуудай, совнархозой ажалшадай «нанкин далайда» халдажа аһашенхай үе сагта ажаһуунабди. Сибирьтэ целлюлозно промышленность хүгжөөхэ гэхэдэ, хэншье арсеагүй. Хүрэхэ ойшье бии. Зүгеер юундэ Байгалда хохидолтойгоор энэ хэгдэхэ ёнотой болооб? «Правда» «Литературная газета» хоёрой дайда дэлхэй дээрэ үзэгдеегүй ехэ уһанай неесые үшее дахин хамгаалжа ороһон ушар бидэнние баясуулба.

Хэрбээ целлюлознигуудай аашые һула табяа һаа, Байгал ойрын табин жэл соо бидэнэй дутын хараа бодолой үмхи хүшее болон тохорхо байна. Байгал хадаа агууехэ Россий газар дайда дээрэ оршоно. Тиимэ хадаа тэрэнэй хуби заяан Россин уран зохёолшодой зүрхэ сэдьхэлые ехеэр хүндэлгэнэ».

Эдэ үгэнүүдые поэт Николай Дамдинов Москвагай Колонно зал соо 1985 оной мартын эхеэр болоһон РСФСР-эй уран зохёолшодой 11 съезд дээрэ хэлээ һэн. Буряад поздэй ееее Байгал тухайгаа зүрхэ сэдьхэлээ үбдэхеехэтзеэ зэргэ, ород нүхэдее урдаа бариһаниинь ехэ удха шанартай байгаа. Байгал далайе сахин хамгаалха хэрэгтэ ородой агууехэ уран зохёолшо М. А. Шолоховой шууд хамжаһые мэдэнэбди. Һүүлдэнь энэ хүшэр хэрэгые Эрхүүгэй уран зохёолшо Валентин Распутин эзм дээрээ даажа абаа. Тиигэжэ «Байгалай худэлее» бии болоһон түүхэтэй.

«1987—1995 онуудта Байгал нуурай оршон тойрондохи байгаалиин баялигые хамгаалха ба зуб мүреер ашаглаха хэмжэнүүд тухай» тогтоол КПССэй Центральна Комитет, СССРэй Министрнүүдэй Совет 1987 оной апрелиин 13-да баталан абаба. Һүүлэй энэ тогтоол эгээл аша үрэтэй байба. Жэл үнгэрээд байхада, тус тогтоолдо үндэлэлэн, «Байгал шадарай нютагуудта үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые хүгжөөлгын генеральна хараа бодолой проект» зохеогдобо. (Хуряангыгаар саашадаа «Проект» гээд нэрлэгдэхэ байна). Тус «Проект» хадаа энэ эндэ хабаатай минис ерстбэнууд болон албан зургаануудай, Буряадай АССР-эй, Эрхүүгэй болон Шэтэн областьнуудай, СССР-эй Науканууудай академиин Сибириин отделениин түлөөлэгшэдэй хабаалгатайгаар РСФСР-эй Министрнүүдэй Советэй Президиумэй заседани дээрэ, мүн тэрэшэлэн Байгал нуур шадарай байгаалиин баялигуудай байдалые хинаха СССР-эй Госкомгидромедэй албан зургаануud хоорондын комиссиин заседани дээрэ харагдаһан, һайшаагдаһан байна.

Байгалые хамгаалха талаар манай Буряадэй республикынхид Эрхүүгэй областиинхидтэ ороходоо гээгдэжэ ябанабди. Гэбэшье һүүлэй үедэ хэмжээнууд абтажа захалэнхай.

Буряадтамнай Байгалай түлее худэлеен захалаа гээшэ. Хүн зоной зүрхэ сэдьхэлдэ экологическа шэнэ бодомжо бүрилдеед байһан үетэй гэжэ хэлэхээр болоно. Зүгеер энэмнай еерее дэлгэршэнэн худэлеен бэшэ даа. Эдэ хоёрой хоорондо илгаа бии ха юм.

Эхэ байгаалиин бүлэн хүнэй бии болгоһон системэнүүдэй хоорондохи харилсаае шудалалга экологиин мунее үеын гол зорилгонуудай нэгэн болоно гэжэ тэндэ хэлэгдэнэ. Байгал далайн онхан бии болоһон үе саг арбаад миллион жэлнүүдээр тоологдодог. Энэ хугасаа соо тогтожорхон, тагража хуу зохилдоһон еерын ажамидаралтай Байгал далайн, тэрэнэй оршон тойронхи хадаа хабсагайн, уһа голнуудай, ой модоной, агаарай, шубуу шонхорой, ан гүреелэй системые хүн хубилгажа эхилээ. Нэн түрүүн Эрхүүгэй ГЭС-ые дурсаха хэрэгтэй. Тэрээнние барихын тула Байгалай уһанай нюрууе метр хахадаар үндэр болгоһон байна. Удаань хоёр комбинат: Байгалай целлюлозосаарһанай (БЦСК), Сэлэнгын целлюлозо-картоной (СЦКК) баригдаа. Ашаглалгада үгтэһэн сагһаа хойшо эдэ далайда һайн юумэ хэгдэгүй.

БАМ барихадань би сэдьхэлээрээ дурагүй байһан хүм. Юуб гэхэдэ, Байгал далайе хойто захаарнь түмэр харгыгаар бүһэлгэ гэжэ һай хэхэгүйнь эли һэн. Философуудай конференци дээрэ биологиин эрдэмэй кандидат М. А. Шергаев, дуулен гэнэмэ, тэрэл бедолыем хэлэжэ байбал даа. «БАМ барилга Байгалда хохидол асарһан табадахи экологическа сохилто болоно»— гэжэ тэрэ мэдуулбэ.

Энэ барилгын хойшолонгуудай нэгэн Северобайкальск хото болоно. Уран зохёолшо Владимир Митыповэй «Продель» гэжэ статья соо Северобайкальск хотодо промышленна үйлэдбэриие хүгжөөхэгүй. Хүн зоной тоое хизаарлаха гэһэн шухала дурадхал ороулһынь мэдэнэбди. Энэнь дээдынь зургаануудаар дэмжэгдэнэн байна. Тиигэжэ «Проект» соо нуурыяа олоо.

Дээрэ нэрлэгдэгшэ «Проект» «Түгэсхэлэй акт» хоёр мунее-нэй технокрадуудай урдаа тэмсэхэ хурса эзбсэг боложо үгэнхэй.

«Ушее дахин Байгал тухай» гэлэн Д-Н. Т. Радиеевай статья хадаа далайн экологическа байдалые буряад хэлэн дээрэ шэнжэлнэн энциклопеди болоно. Хэрбээ «Үндэр нэрэтэ Ульдэргэ голсо хамгаалея» гэлэн Ц. Н. Номтоевой статьягай нэгэ нютагай экологи һайжаруулха асуудалда зоорюулагданхай һаань, «Ответственность перед землей» гэлэн Н. Г. Дамдиновай статьа районой энэл асуудалда зорюулагданхай. Яруунын районой ганса «Коммунизм» колхоз бэшэ, ганса Хурамхаанай район бэшэ, харин республикымнай колхоз болон совхоз бүхэн, район бүхэн урда урдаа эли тодо экологическа хараа бодолтой болонхой бэд даа гэжэ найдагдана. Юрэдее дурсагдаша хоёр статья энээндэ уряална.

Байгалые хамгаалха талаар Буряадта горитой хубилалтануud болоо гэжэ эдэ бүгдэ хэлэжэ үгэнэ. Тэрэ үндэһэн хубилалта үнэндее болоногүйл даа. Хэрбээ СЦКК-е ороидсо хаагаад, болюулаад байгаа гээшэ һаа, тэрэмнай бодото дээрээ Байгалай түлее худэлеен болохо һэн. Энэмнай үгы бшуу. Тиимэ хадаа Байгалай хаб заһаһанай үхэлэй шалтагаанние олоогүй зэндее байнабди. Тиимэ хадаа Байгалай омолиин турьһэеэ хэлдаг гол мүрэн Сэлэнгэ руу муухай уһаяа хаяһан зандаал байнабди. «Проект» соо хэрбээ БЦСК-е ондоо шэглэлтэйгээр худэлгэдэг болгохо гэгданхэй һаань, харин СЦКК-е саашадань худэлгэхеер хараалагдаһан байна.

СЦКК-һаа болоожо урданай 500 үрхэтэ айлтай бүхэли ород тосхон һуурыяа урилжа, ондоо тээшээ зөөжэ байна. Энээн тухай «Байгал» журналай 1989 оной 5-дахи номер соо хэлэгдэнэ, Брянск тосхоной олониитын түлөөлэгшэ, ажалай ветеран М. М. Брянскиин хэлэһэн үгэнүүд хэнэйшье дэмжэлгэдэ хүртэхеер: «Та хүлисэгты, намда эрдэм ухаанай бодол багашье һаа, эүрхэ сэдьхэлэйм үнэн бодол ехэ байха, Минии һанамжа — брянскынхидэй олониитын һанамжа. Ушее 1957 ондо комбинат барижа захалхадань, би дурагүйлее һэм, Үхэлэйнгее һүүлшыи час болотор тэрэл зандаа байхаб».

Северобайкальск хото тухай зуб хараа бодол бүрилдее гээ нэмди. Тэд хэрэг дээрэнь абажа харахада, тэндэхи засаг шэхэ тег дулии шэнгеэр үзэгдэнэ. «Буряад үнэн» газетын 1988 оной мартын 29-нэй номероо «Хуушанайхяараа худэлжэ болохогүй» гэлэн КПСС-эй Северобайкальскын горкомой нэгэдэхи секретарь В. Никулинских гэгшын гомо статья толилогдонхой. Городойнгоо хүн зоной тоое хизаарлахамнай гэжэ тэрэ хэлээ пэн гү? Энээн тухай хэлэхэнээ байха, дурдаашьегүй, «Правда Бурятии» газетын 1988 оной апрелиин 22-ой номер дэлгэжэ хэрэгтэй. Тэндэ РСФСР-эй Верховно Советэй арбан нэгэдэхи зарлалай долоодохи сесси дээрэ депутат М. Г. Комаровагай (Буряадай АССР, Прибайкальска һунгуулиин округ) хэлэлэн үгэ толилогдонхой. Северобайкальск хотодо промышленность хүгжөөлгые зогсоохо тухай хэлээ гэжэ һанана гүт? Промышленность тухай хэлээ. Тэрэниие улам үгэдэхэ гэжэ! Иимэ байхадань захабши!

«Байгалай хуби заяанай түлее» гэлэн статья соогоо И. Карбаинов: «БАМ барилгын үедэхи арбан жэлэй туршада Северобайкальск хото шадар туймэрнее хосорhон ойн талмайе тоолоходо, 2500 гектар болоно»,— гэжэ мэдээсэнэ.

Республика соомнай мелиорацида, газар уһалалгада, уһа тараалгада гаргашалһан мүнгэнэй хэмжээн хэдэн миллион түхэриг болодог гээшэ. Тэд тэрэнэйнь ашаг үрэнь алин бэ?

1988 оной июлиин 15-да Буряадай уран зохёолшодой холбооной правленниин түүлэгшэ поэт Н. Г. Дамдиновай хүтэлбэри доро заседани үнгэргэгдэбэ. Тэндэ «Байгалые хам

ТОЛИ

ЭНЭ ХУУДАҺАНДАМНАЙ У

- Һанаад, дурдаад үзэхэд
- Ази түбиин арадуудай шалнууд
- Будамшууда ерэһэн бэш
- Аман үгын абдарһаа.

БУ
СОВЕТСКЭ АДАЙ АССР-эй
й 1921 оной № 3
Н-һээ гарана.

БАД БАЙСА ороһон саһатай, няд гүүлэмэ хүйтэн жабартай, ямаршьеб онсо юумэ хүлеэһэн мэдэрэл зоссо турүүлдэг шэдитэй Сагаан һарын мүндэлэн ерэхэдэнь, жэргэй һонин байгша бэлэй. Һагаса эжы Сагаалганда бүри эртээнһээ бэлдэжэ эхилдэг заншалтай һэн. Һу тарагай дээжэ, мяха шүлэнэй эрхимынь, арза хорзын хатуунь, үрин үгын эгээл дулааниинь нагасатанай гэр соо түхэрэн жэл соо нөөсэлэгдэдэг байгаа һэн ха гэжэ мүнөө һанагдадаг.

«САГААН ҺАРААР, НҮХЭДҮҮД!»

Бишье баһал Сагаалганда шедал эзрэ соогоо бэлдэх болохоб. Хотонойнгоо дүтэрхы наһанай үхибүүдые суглуулаад, хайшаагаар сагаалха тухайгаа хабархан зүбшэдэг бэлэйбди. «Шулуун-Батын нагаса эжыдэ ялагар саарһаар ороолготой, гоё бэшэгтэй, амтатай конфетэнүүд бии. Гармажал абгай гайтай зүгаанаар һу хүшөөгөө. Самадай мамада сагаан үнгэтэй саахар шэнги аад хазаадхихада нялдагар зефир гэжэ юумэн бии. Бата нагасында аймшаргтай амтатай булаша зөөхэйтэйөөр болгодонхой. Паланай баабайтан маанадаа дахинаа суглуулха гэжэ бэлдэжэ байна»,— гэжэ байгаад, бэе бэедээ дуулгаша бэлэйбди. Тиимэһээ бидэнэр улам һайнаар бэлдэхэ ёһотой байгаабди.

Тиигээд хүн бүхэмнай бүхы мэдэхэ юумэез харуулха, хэлэхэл даа. Шүлэг уншаха, дуу дуулаха, хатар наадаха, тааварн таалгаха, оньһон үгөөр ол гайхуулха, үреэл хэлэжэ, баясуулан уяруулха, уг унгияа удхалан хөөрэжэ, ухаан бодолыень гүйлгэхэ хүнүүдний тодоруулагдадаг, һорилго, бэлдэхэл баһал хэгдэдэг бэлэй.

Сагаан һарын урдахи үдэр юундэшьеб уһа, сайан ехэр асаргадаг, түлеэ залһан ехээр тайрагдадаг, хахалагдадаг, гэртэ оруулагдадаг, гаалаахи, зосоохи айхабтар нариинаар арилгагдадаг, зоной хоорондохи хөөрэлдөөнүүдшье энэхы хэлбэритэй, номгон даруу болодог бэлэй.

Зэй, Сагаан һарын урдахи һуниие би тэсэжэ ядан хүлеэгшэ бэлэйб. Һонин байгаа. Манай гэр соо эгээл амтатай эдеэ хоолой эльбэг дээжэ дэлгээдэг Сагаан-Үбгэн хээ ерэхэнь хаб, теэд хүлеэхэдэ юундэ хөсөгданагүйб гэжэ гайхагша һэм. «Һүниндөө морилно»,— гэжэ нагаса эжымни энэзбихилэн ойлгуулхые ороолдохо. «Унтаана шамда хаачаһаа харагдахаб даа? Үргэһэндөө диилдэжэ, тэрэнэй еэ-һэн сагые алдана ха юмши»,— гэжэ нагаса баабаймни нэмэдэг һэн.

Тиимэһээ шала дээрэ дэбдихэрээ зайнулаад, Сагаан-Үбгэнэй ерэхые ехэл зориргойгоо хүлеэдэг байгааб. Теэд дан осой болоходонь, дээдэ зубхидашни пүүд пүүдэй гиирэнүүдые шагтагалжаохиһандал, нюдэншни анилдажал байха. Нагаса баабай зуб хэлээ, ахир ід амитан хаб даа гэжэ һана һанаһаар, зөөлэн бүхэдэ яаха аргагүй диилдэшэһэнэз үглөөгүүр лэ гүйсэд ойлгохош.

ҺАЯЛ ҮНТАБАБ гээд һанаһан хадаа һуга харайн бодоходошни, сонхонуудай бүхы хеалтануд нээлдэгэй, ехэшүүл үглөөнэйнгөө ажаалда гарашанхай, миисгэймнай пеэшэнэй табсан дээрэ унжыжа хэбтэнхэй, ногоон-шара нюдэн соогоо шоо үзэһэнүү гелханнуудые яларуулан хаража байһандал үзэгдэдэг һэн. Урмандаа БАЙСА ороһон саһатай, няд гүүлэмэ хүйтэн жабартай, ямаршьеб онсо юумэ хүлеэһэн мэдэрэл зоссо турүүлдэг шэдитэй Сагаан һарын мүндэлэн ерэхэдэнь, жэргэй һонин байгша бэлэй. Һагаса эжы Сагаалганда бүри эртээнһээ бэлдэжэ эхилдэг заншалтай һэн. Һу тарагай дээжэ, мяха шүлэнэй эрхимынь, арза хорзын хатуунь, үрин үгын эгээл дулааниинь нагасатанай гэр соо түхэрэн жэл соо нөөсэлэгдэдэг байгаа һэн ха гэжэ мүнөө һанагдадаг.

Бишье баһал Сагаалганда шедал эзрэ соогоо бэлдэх болохоб. Хотонойнгоо дүтэрхы наһанай үхибүүдые суглуулаад, хайшаагаар сагаалха тухайгаа хабархан зүбшэдэг бэлэйбди. «Шулуун-Батын нагаса эжыдэ ялагар саарһаар ороолготой, гоё бэшэгтэй, амтатай конфетэнүүд бии. Гармажал абгай гайтай зүгаанаар һу хүшөөгөө. Самадай мамада сагаан үнгэтэй саахар шэнги аад хазаадхихада нялдагар зефир гэжэ юумэн бии. Бата нагасында аймшаргтай амтатай булаша зөөхэйтэйөөр болгодонхой. Паланай баабайтан маанадаа дахинаа суглуулха гэжэ бэлдэжэ байна»,— гэжэ байгаад, бэе бэедээ дуулгаша бэлэйбди. Тиимэһээ бидэнэр улам һайнаар бэлдэхэ ёһотой байгаабди.

Тиигээд хүн бүхэмнай бүхы мэдэхэ юумэез харуулха, хэлэхэл даа. Шүлэг уншаха, дуу дуулаха, хатар наадаха, тааварн таалгаха, оньһон үгөөр ол гайхуулха, үреэл хэлэжэ, баясуулан уяруулха, уг унгияа удхалан хөөрэжэ, ухаан бодолыень гүйлгэхэ хүнүүдний тодоруулагдадаг, һорилго, бэлдэхэл баһал хэгдэдэг бэлэй.

Сагаан һарын урдахи үдэр юундэшьеб уһа, сайан ехэр асаргадаг, түлеэ залһан ехээр тайрагдадаг, хахалагдадаг, гэртэ оруулагдадаг, гаалаахи, зосоохи айхабтар нариинаар арилгагдадаг, зоной хоорондохи хөөрэлдөөнүүдшье энэхы хэлбэритэй, номгон даруу болодог бэлэй.

Зэй, Сагаан һарын урдахи һуниие би тэсэжэ ядан хүлеэгшэ бэлэйб. Һонин байгаа. Манай гэр соо эгээл амтатай эдеэ хоолой эльбэг дээжэ дэлгээдэг Сагаан-Үбгэн хээ ерэхэнь хаб, теэд хүлеэхэдэ юундэ хөсөгданагүйб гэжэ гайхагша һэм. «Һүниндөө морилно»,— гэжэ нагаса эжымни энэзбихилэн ойлгуулхые ороолдохо. «Унтаана шамда хаачаһаа харагдахаб даа? Үргэһэндөө диилдэжэ, тэрэнэй еэ-һэн сагые алдана ха юмши»,— гэжэ нагаса баабаймни нэмэдэг һэн.

Тиимэһээ шала дээрэ дэбдихэрээ зайнулаад, Сагаан-Үбгэнэй ерэхые ехэл зориргойгоо хүлеэдэг байгааб. Теэд дан осой болоходонь, дээдэ зубхидашни пүүд пүүдэй гиирэнүүдые шагтагалжаохиһандал, нюдэншни анилдажал байха. Нагаса баабай зуб хэлээ, ахир ід амитан хаб даа гэжэ һана һанаһаар, зөөлэн бүхэдэ яаха аргагүй диилдэшэһэнэз үглөөгүүр лэ гүйсэд ойлгохош.

ҺАЯЛ ҮНТАБАБ гээд һанаһан хадаа һуга харайн бодоходошни, сонхонуудай бүхы хеалтануд нээлдэгэй, ехэшүүл үглөөнэйнгөө ажаалда гарашанхай, миисгэймнай пеэшэнэй табсан дээрэ унжыжа хэбтэнхэй, ногоон-шара нюдэн соогоо шоо үзэһэнүү гелханнуудые яларуулан хаража байһандал үзэгдэдэг һэн. Урмандаа нагшаб. Бидэнэр ороһон айлдаа бүхы мэдэхэ юумэеэ дуулгадаг, хөөрэдэг, дууладаг байгаабди. Тиигээд аха зоной ашатай һургаал шагнажа абадаг, түрэл арад тухайгаа, тэрэнэй ёһо заншалнууд тухай мэдэсэ абадаг һэмди.

НАҺАНАЙНГАА нангин эсэстэ тулажа ерэзд һууһан хүгшэд, үбгэдтэ ерэхэдэмнай, аймшаргтай ехээр баярлажа, һайнаар хүндэлхэһөө гадна хараһан, үзэһэн юумэн тухайгаа хөөрэжэ үгэхэ дуратай байгша һэн. Тиигээд эдэ хүгшэд, үбгэдэй гансаардажа байгаа һаань, һүүлдэньшье баһал ерэжэ, шадаха ээргээрээ туһалдаг байһанаа элеэр һанедагби.

Нэгэтэ сагаалжа дүүргээд, нүхэдһөө таһаранхай, гэр тээшээ ошожо ябатараа, хүршэ томо байшанайнгаа хажууда орбойн харлажа, балай хүнэй байдаггүй мэтээр харагдадаг үрсахан гэрэй газаа байһан хүнэй даллажа байхыень обеорбоб. Ехэл гайхан дүтэлхэдэмни, бишыхан, сула уршалаа нюуртай, айхабтар наочи нягтаар, сэбэрхэнээр харагдаһан хүгшэн энезбихилэн байба.

— Пилмаагай зээ гүш даа? Ороод, сагаалаад гарыш. Хэжэнгэдэ байһанаа бусабаб даа. Багаханшье, хүушаншье һаа, өөрын гэр хадаа өөрын лэ ха юм. Оро. Нааша гараад һуу. Гайхашоод байна гүш даа? Наял зөөжэ ерэзб. Хэды хоноод байнаб.— гэбэ.

Тиихэдэ гэрэ хүгшэнэй урсахан гэр соо нилээн удаан һуушоо бэлэйб. Хоёр хубуугээ дайнда алдаһан байба. Харин үбгэниинь 1944 ондо нэгэдэхи булгэгэй инвалид болоод бусаһанаа, дайнай һүүлдэ таба-зургаан жэл үнгэрэлэн хойно наһа бараашаһан байгаа.

— Ори гансаараа үлөөд, мүнөө болотор ябанаб даа. Үбгэнэйнгөө, хубуудэйнгээ алдагдаһан наньыень эдлэхэ байгаа хаб гэжэ һанагшаб. Яахабши тезд... Ута наһа үгөө гэжэ гомдохо бэшэш. Зай. Айлшаниие өөрөө дуудажа оруулжаохёод, юугээ шашажа һуунабиб даа? Ши энээхэниие эди. Амтатай. Зай. Нэгэ нимэ онтохо дуулаа һэн гүш? Эртэ урлын сагта...

Тэрэ гэнэһээ хойшо үшөө арбаад жэл соо Сагаан һарын һайндэрэй ерэхэдэл, тэрэ хүгшэндөө заабол ородог болооб. Дүтэ ябаа һаа, ондоо сагташье ородог һаабзаб даа. Зүгөөр Сагаалганай үедэ ондоогшо һэн гү гээд мүнөө бодоноб. Тэрэнэй нэзыешье мэдэнэгүйб. Юрэл «Хүгшөө» гээд нэрлэдэг байһанби. Бэе бэедээ бүхы һанаһанаа хэлээд, тарадаг байгаабди. Тиихэдээ би ямаршьеб ондоо болоһондол өөрыгөө һанагша һэн хаб. Зогоомни арюун, номгон, тэнилэн болодог байгаа...

Мүнөө Сагаан һарын һайндэртэ хандасын хубилжа, бүгэдэ арадайнь шэнжые бусаажа байха үедэ тэрэ холын нимэ үзэгдэлнүүд һэргэжэ, ухааемни ходо хүлгүүлдэг. Миниий һанахада, зоной хоорондохи харилсаануудта энхэргэн дулаан, бэе бэедээ этигэхэ хэлбэриинь бусааха, һэргээхэ, баталха хэрэгтэ эдэ һайхан ёһо заншалнууд өөрын нүлөө үзүүлхэ ёһотой гэжэ һанагдана. Тиимэһээ танил, танил бэшэшье зоноор уулзахадаа, энэ үдэр «Сагаан һараар, нүхэр!» гэжэ ёһолон мэндэшэлжэ, һайн һайханиие бэе бэедээ үреэжэ, эрхэ сэдьхэлэйнгээ эгээл арюун баялигаар хубаалдажа, арадайнгаа ёһо заншалнуудые һэргээлэл, аша, гушанартаа һайхан зандань дамжуулаял гэжэ хэлэхэ дуран хүрэнэ.

Һанаан бодолтнай һаруул һайхан байг, эрхэ сэдьхэлтнай үргэн дэлгэр байг, ухаан бодолтнай сэбэр сэсэн байг, үри хүүгэдтнай урагшатай, үнэр баян байг, ажабайдалтнай дүүрэн дэлгэр байг! Сагаан һараар, хүндэтэ нүхэдүүд!

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ,
журналист.

МОГОЙ ЖЭЛ

Үлхөө хольоо үе саг айхабтар түргөөр үнэрнэ. Юушье мэдээгүй байтарнай, шэнэ жэл гараба. 1989-дахи үндэр жэл дүүрэжэ, шэнэ жэл оршон ерэбэ. Энэ жэл ямар байха гээшэб? — гэһэн заншалта асуудал табигдана.

Энэ жэлэй ямар байхые элирхэйлэн харуулһан олохон шэнжэнүүд бии. Гэбэшье Зүүн зүгэй оронуудай арадуудэй литэдэ хандажа, заабари зубшэл абахые оролдоёбди. Нэгэдэхеэр, һүүлэй үедэ энэмнай заншалта боложо байнхай. Хоёрдохёор, энэ литын үридшалан харааһан али бүхы юумэн эгээл тодо зуб байдаг гээшэ гэжэ али бүхы эди шэдиһээ ба одо мүшэдһөө дулдыдаһан «эрдэмэй» «магистрнууд» баталдаг.

Буддын шажанай эртэ үрда сагай литын үндэһөөр луу жэл үе сагые могой жэлдэ дамжуулдаг гээшэ. Эгээл тиимэһээ бүхы 1989 ондо тэрэ али бүхы юумэндэ хуули ёһо баримталха юм. Байгаалиин тэбан оршон байдалһаа могой газар дээрэ ажамидархые шэлэһэн гээшэ. Мэргэжэлтэдэй бателдагай ёһоор, энэмнай ябала таарамжатай байна. Эгээл тиимэһээ бүхэли жэл соо «Газар могой жэл» ажал хэрэгүүдтэ үндэһэ баримтатайгаар, үнэзгыгөөр, өөртөө болон тойрожо байшадта эрилтэ ехэтэйгээр хандаха, хүсэл зоригтой, үсэд нэтэрүү байлга гэхэ мэтын шэнжэ шанарнуудые батадхаха юм.

Могой эхэнэрнүүдтэ ходоо үршөөлтэй байдаг. Эгээл тиимэһээ могой жэл хадаа эхэнэрнүүдэй жэл болоно гэжэ Зүүн зүгэй оронуудта тоологдодог. Хэтэ үеын үнэзгы, һүбэлгэн ухаан бодолтой, урин нелгай, зелдэр зулгы, тэсэбэри ехэтэй, гэнэн хонгор абари зантай энэ нюуса ехэтэй амитантай хүн түрэлтэнэй үзэсхэлэн һайхан хубинь лэ эзргэшэжэ шадаха бшуу.

Жэшээнь, Япондо хэрбээ «Инагхамни! Ши ёһотойл могой байнаш» гэжэ хэлэбэл, эхэнэр хүнэй зурхэ сэдьхэлые бүүэли үдэрөөр баясуулхат.

Могой хадаа али бүхы уршалта ябуулганууда дуратай, ходоодоо ажана һайн байхые оролдодог, булижа гарахые хүсэдэг, гүнээгы мэдрэлтэй, тааламжагүй зан абаритай амитан гээшэ.

Энэ жэлдэ түрэһэн үхибүүд гол түлэб сэбэрхэнүүд, эулгы зантаинууд. ехэ болоходоо һонор ухаатай, бата зан ябадалтай байдаг гээшэ. Энэ жэлдэ мүндэлэн түрэһэн басагад шэнэ юумэндэ эрмэлзэхэ, бүеэ даагаад абажа ябаха абари зантай байхаһаа гадна, гоё һайханиие нарииараар ойлгодог мэдэрэлтэй, буседта нимэ шэнжэ шанарыень сэгнэжэ шададаг байхэ юм. Могой жэлдэ түрэһэн хүбүүд байгаалида дуратай, гоё һайханиие ойлгодог, эхэнэрнүүдэй тэрээндэ энэхы дулааныег, анхаралтайгаар хандаһыень сэгнэжэ шададаг гээшэ.

Могой жэлдэ түрэһэн хүнүүд үхэр, тахяа болон луу жэлнүүдтэ түрэгшэдтэй тааража, эбтэй эетэй бүлэ болодог байна. Тэрэ хулгана, туулай болон нохой жэлтэй хүнүүдтэй яһала һайнаар ажаһуудаг. Могой жэлтэй хүнүүд бэр болон бишэн жэлтэй хүнүүдтэй таарахагүй юм.

Хулһан, сливэ гү, али нэрһанай мүшэр гэр байра соогоо табихада шэмэглэхэ юм. Могой үһанда дуратай, тиимэһээ һайндэрэй стол дээрэ үһатай, булагай үһатай домбо табигты. Энэ амитанай гэзэрта дуратай бүхы юумэнүүд, тусхайлбал, овощ, үрэ жэмэс, нархяаг болон бусад зүйлнүүд табигдабал, һайн юм ааб даа. Эдэнэй дунда баглаа сэсэгэй тааламжатайгаар һууха байһаниинь арсашагүй.

Шэнэ жэлэй һуни аяар холын Телец гэжэ сүг мүшэдые харабал, жэлэй туршада али бүхы муу юумэнһээ зайлуулагдахаш.

Даб дээрэхи баримта мэдэгдэнүүдэй ёһоор, шэнэ жэлдэ — 1989 ондо зол жаргалтай, һайн һайхан ябалгын ёһо гурим нимэл даа. Тезд «шэнэ жэлэй үзэл үзэхэ» гэхэ мэтын ороо нарин хэрэгтэ али бүхы юумэ бултыень таажа хэлэхэ гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ юм ааб даа. Тиимэһээ Зүүн зүгэй оронуудай литын ороо хүшэр заабари зубшэлнүүдые дуулыень гэнэн хонгороор зүүхэ сэдьхэлдэ абажа болохогүй. Ушарынь юуб гэхэдэ, «инаг дуран», «үнэн сэхэ байлга», «хаан барисаан» гэхэ мэтэ ойлгомжонууд гороскопуудта ородоггүй гэншэ. Эгээл тиимэһээ шэнэ жэлдэ таанадай зол жаргал теанадайл гарта бшуу!

И. СЫСОЕВ,
ТАСС-ай корр.

Москва.

* * *

ГАРААД БАИҺАН могой жэлдэ — «мидосидо» японойхид юу хүлеэнэ гээшэб? — гэжэ Токиодо байдаг ТАСС-ай корреспондент Николай Геронниной материал «Эхо планеты» журналай 38-дахи номерто толилогдобо. Энэ материлай удхыень тобшохоноор тайлбарилан дурадхая.

Нэгэтэ Шэнэ жэлдэ Будда бурхан бүхы дэлхэйн амитадые урихадаа, хоморой шухаг бэлэгүүдые барихаб гэжэ найдуулаа һэн ха. Тезд оройдоол 12 амитад ерэһэн байгаа. Тиигээдэнь Будда бурхан айлшан бүхэндөө отгорогйн нэгэ одо мүшэ болон нэгэ жэл зеважа бэлэглэһэн байгаа. Тэрэ гэнэһээ хойшо жэл бүхэн һарын литээр ямаар нэгэн амитанай нүлдэ тэмдэглэгээр үнэрдэг юм...

Хүнэй хуби заяае тайлбарилан хэлэхэ аргагүй. Токиогой мэдээжэ мэдэлшэн Сумико Курихаратай үүлдэхэдэ ерээд байгадаа, энэ ульэр домогые ухаандаа ороолгаа һэм.

— Могой жэл маанадта юу асарха гээшэб? — гэһэн асуулгаар хөөрэлдөөгөө эхилбэбди.

— «Мидоси» мүнгэн һангай хэрэгүүдтэ яһала һайн байхэ ёһотой. Юундэб гэхэдэ, могой жэ Зүүн зүгэй оронуудта тоологдодог. Хэтэ үеын гүнэзгы, һүбэлгэн ухаан бодолтой, урин нелгай, зелдэр зулгы, тэсэбэри ехэтэй, гэнэн хонгор абари зантай энэ нюуса ехэтэй амитантай хүн түрэлтэнэй үзэсхэлэн һайхан хубинь лэ эзргэшэжэ шадаха бшуу.

Жэшээнь, Япондо хэрбээ «Инагхамни! Ши ёһотойл могой байнаш» гэжэ хэлэбэл, эхэнэр хүнэй зурхэ сэдьхэлые бүүэли үдэрөөр баясуулхат.

Могой хадаа али бүхы уршалта ябуулганууда дуратай, ходоодоо ажана һайн байхые оролдодог, булижа гарахые хүсэдэг, гүнээгы мэдрэлтэй, тааламжагүй зан абаритай амитан гээшэ.

Энэ жэлдэ түрэһэн үхибүүд гол түлэб сэбэрхэнүүд, эулгы зантаинууд. ехэ болоходоо һонор ухаатай, бата зан ябадалтай байдаг гээшэ. Энэ жэлдэ мүндэлэн түрэһэн басагад шэнэ юумэндэ эрмэлзэхэ, бүеэ даагаад абажа ябаха абари зантай байхаһаа гадна, гоё һайханиие нарииараар ойлгодог мэдэрэлтэй, буседта нимэ шэнжэ шанарыень сэгнэжэ шададаг байхэ юм. Могой жэлдэ түрэһэн хүбүүд байгаалида дуратай, гоё һайханиие ойлгодог, эхэнэрнүүдэй тэрээндэ энэхы дулааныег, анхаралтайгаар хандаһыень сэгнэжэ шададаг гээшэ.

Могой жэлдэ түрэһэн хүнүүд үхэр, тахяа болон луу жэлнүүдтэ түрэгшэдтэй тааража, эбтэй эетэй бүлэ болодог байна. Тэрэ хулгана, туулай болон нохой жэлтэй хүнүүдтэй яһала һайнаар ажаһуудаг. Могой жэлтэй хүнүүд бэр болон бишэн жэлтэй хүнүүдтэй таарахагүй юм.

Хулһан, сливэ гү, али нэрһанай мүшэр гэр байра соогоо табихада шэмэглэхэ юм. Могой үһанда дуратай, тиимэһээ һайндэрэй стол дээрэ үһатай, булагай үһатай домбо табигты. Энэ амитанай гэзэрта дуратай бүхы юумэнүүд, тусхайлбал, овощ, үрэ жэмэс, нархяаг болон бусад зүйлнүүд табигдабал, һайн юм ааб даа. Эдэнэй дунда баглаа сэсэгэй тааламжатайгаар һууха байһаниинь арсашагүй.

Шэнэ жэлэй һуни аяар холын Телец гэжэ сүг мүшэдые харабал, жэлэй туршада али бүхы муу юумэнһээ зайлуулагдахаш.

Даб дээрэхи баримта мэдэгдэнүүдэй ёһоор, шэнэ жэлдэ — 1989 ондо зол жаргалтай, һайн һайхан ябалгын ёһо гурим нимэл даа. Тезд «шэнэ жэлэй үзэл үзэхэ» гэхэ мэтын ороо нарин хэрэгтэ али бүхы юумэ бултыень таажа хэлэхэ гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ юм ааб даа. Тиимэһээ Зүүн зүгэй оронуудай литын ороо хүшэр заабари зубшэлнүүдые дуулыень гэнэн хонгороор зүүхэ сэдьхэлдэ абажа болохогүй. Ушарынь юуб гэхэдэ, «инаг дуран», «үнэн сэхэ байлга», «хаан барисаан» гэхэ мэтэ ойлгомжонууд гороскопуудта ородоггүй гэншэ. Эгээл тиимэһээ шэнэ жэлдэ таанадай зол жаргал теанадайл гарта бшуу!

И. СЫСОЕВ,
ТАСС-ай корр.

Москва.

* * *

ГАРААД БАИҺАН могой жэлдэ — «мидосидо» японойхид юу хүлеэнэ гээшэб? — гэжэ Токиодо байдаг ТАСС-ай корреспондент Николай Геронниной материал «Эхо планеты» журналай 38-дахи номерто толилогдобо. Энэ материлай удхыень тобшохоноор тайлбарилан дурадхая.

Нэгэтэ Шэнэ жэлдэ Будда бурхан бүхы дэлхэйн амитадые урихадаа, хоморой шухаг бэлэгүүдые барихаб гэжэ найдуулаа һэн ха. Тезд оройдоол 12 амитад ерэһэн байгаа. Тиигээдэнь Будда бурхан айлшан бүхэндөө отгорогйн нэгэ одо мүшэ болон нэгэ жэл зеважа бэлэглэһэн байгаа. Тэрэ гэнэһээ хойшо жэл бүхэн һарын литээр ямаар нэгэн амитанай нүлдэ тэмдэглэгээр үнэрдэг юм...

Хүнэй хуби заяае тайлбарилан хэлэхэ аргагүй. Токиогой мэдээжэ мэдэлшэн Сумико Курихаратай үүлдэхэдэ ерээд байгадаа, энэ ульэр домогые ухаандаа ороолгаа һэм.

— Могой жэл маанадта юу асарха гээшэб? — гэһэн асуулгаар хөөрэлдөөгөө эхилбэбди.

— «Мидоси» мүнгэн һангай хэрэгүүдтэ яһала һайн байхэ ёһотой. Юундэб гэхэдэ, могой

ТҮБЭЙ ХЭБЛЭЛДЭ ШЭНЭ-ЭНЭР-АЖ

«Сибириин домогууд» гэһэн соголборн «временник» хэблэлээр гарахаар бэлдэгдэжэ яхад, ортон, манси, эвен болон Сибириин бегаахан эпическэ домогууд энэ ном соо о

Сибириин арадуудай онсо өөрын уран һ долые, оршон байдалые ямараар ойлгодог солбори соо ороһон зохёолнууд харуулна. онсо шэнжэ, түхэл гаргалгын илгаа, сюж онтохоной зүйлнүүдые ажабайдалтаяа хо гэхэ мэтэ һонирхолтой зүйлнүүд эдэ арадуу хёолдо олон юм.

Мүн лэ «Современник» хэблэлэй «Шэнэ серидэ Светлана Гырыловагай «Өөрыгөө байһан эхэнэр» гэһэн повестьнуудай түрүүшэ

Ном соо мүнөө сагай хурса асуудалнууд шэнэн зохёолнуудыень авторай ажабайдалые байһые гэршэлнэ. «Наһа бараһан хойноо» гэһэн повесть соо залуу эхэнэрэй мүрөө е һүүһан хүнтэй бэшэлсэһэн тухай хэлэгдэнэ энэхы сэдьхэл, сэсэн ухаан, тэсэбэри ажа эрьеын захада ерэһэн хүнэй сэдьхэлэй сагаа үзүүлнэ. Бэшэг бэшэлсэлгын үедэ тэрэ эн жаргал олоно.

Уран зохёолшо повестьнууд соогоо уншаг гөө хажуу тээһээ шэмхэн, гэрэлдэ бэеэ хара гезэр харахые дурадхана.

ОНЬҺОН ҮГЭНҮҮД

Сагаан һарын жабар гайтай.
Сагай забһарай ноён гантан.

Сагаалганда нэгэ сададаг,
Сар сагтаа нэгэ сададаг.

Залаадаһа абахадаа,
үхибүүн баярлаха,
Залуугайхияа һанахадаа,
үбгэд баярлаха.

Хабарай эхин —
Сагаан һара,
Хашараг бүруує
хашадаг һара.

Сагаалганиие үгтуулжа,
мори һойхо.

Сагаалганда үряал
хэрэггүй,
Сахюурта гадар хэрэггүй.
Сагаан һара —
Сагаан эдеэнэй һара.

Ажалшадай һайндэр —
Сагаалган,
Архиншадай һайндэр —
үдэр бүхэн.

Алдар ахань зааханшье
һаа,
Арюуна дүүгээ тэбэрижэ,
Ахай хүнэй анхарал
Аляахан дүүдээ мэдүүлнэ.
Ахань ахашаг байха,
Дүүнь дээшэг байха —
Арад зоной үгэдэ
Аргагүй таараһан хоёр пэ!

Р. АБИДУЕВАЙ
фотоэтюд.

НАЙР НААДАН ҮРГЭЛЖЭЛЬӨӨР

Эдэ үдэрнүүдтэ, түсхайлбал февралиин 7-до, 8-да Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрэй ордон соо сагаан һарын найр наадан үнгэргэдэжэ эхилэнхэй. Тэрээндэ республикыимнай түб хотын ажалша коллективүүдэй, студентнэрэй түлөөлэгшэд, мүн районуудһаа ерэһэн айлшад олоороо хабаадалсана.

Сагаан һарын үгтамжын энэ найр наадан түсхай сценсийин гуримаар үнгэргэгдэнэ. Тэрэниие поэт Баир Дугаров бэшэжэ, Буряадай АССР-эй һабяата артистнуud Сергей Бальжанов, Содном Хажитов гэгшэд найруулан эмхидхэнэ.

Театрай үбэр талада «Сагаан һараар, нүхэдүүд!» гэһэн үрэа мэндэ аржыса бэшэгдэнхэй. Уужам һаруул фойе соо, мүн сценэ дээрэнь арбан хоёр жэлэй эуйл бүхэниие харуулһан уран шэмэглэлнүүдые уран зураашад Евгения Будажапова, Бальжинима Доржиев, Лубсан Доржиев гэгшэд бүтээжэ дэлгэнхэй.

Найрай программада Улаан-Удын театрнуудай мэдээжэ артистнууд «Уряал», «Магтаал» гэжэ фольклорно, «Байгалай долгинууд», «Алтан булаг» гэһэн студентнэрэй хатар, дуунай болон Зүүн зүгэй хатарай «Лотос» гэжэ ансамбльнууд хабаадалсажа, уян һайхан хатарнуудые, юрагуу дуунуудые гүйсэдхэнэ. Тэрэшэлэн театрай фойе соо буряад арадай нааданууд, атракционууд эмхидхэгдэнэ, хатар, дуунай, оньһон хошоо үгэнүүдэй, таабаринуудай, арадай хубсаһа хунарай конкурснууд үнгэргэгдэжэ сугларагшадые һонирхуулна.

Буряад арадай эдеэ хоолой зүйлнүүд элбэгээр бэлдэгдэжэ, найрта ерэгшэдэй урда дэлгэгдэнхэй. Мүн эндэ алташа, мунгэшэ дархашуул, уран зураашад бүтээлнүүдые харуулжа худалдана.

Улаан-Удэ хотодо түрүүшынхиеэ үргэнөөр тэмдэглэгдэжэ байһан сагаан һарын найр наадан буряад драмын академическэ театр соо мүнөөдэр, үглөөдэр үргэлжэлхэ.

Б. НАМДАКОВ.

Будамшуугай почтоһоо

«АЯГҮЙ ГЭЖЭ ҺАНАНАБ»

Хүндэтэ Будамшуу! «Буряад үнэн» газетын январиин 1-нэй номерто танай «Зүүдэндээ хараашамни зүйтэй байһай» гэһэн бэшэгыетнай уншажа, Танайнгаа наһанайнгаа амералтада гараһантайтнай амершэлаад, зүүдэндээ хараашатнай ехэл һайн зүүдэн гэжэ һанабаб.

Энээнһээ урда манай ажабайдалда үзэгдөөд һаладагүй, үнэн сэхэ сэдьхэлтэй зоной һанаа зүрхэ зобоодог байһан албан хойрог, хуули буса ябадалнуудтай ямар шадамер бэрхээр, эрэлхэг эримгойгоор тэмсэжэ, «ялас» гэжэ илалтануудые бүгэдые баясуулмаар амжалтануудые түйлдаг һэмта даа! Һанаад үзэхэдэ, урматай байна даа.

Хүндэтэ Будамшуу! Темнай буруушан, тугалшан ябаһан, Буряад орондоо нэрэтэй солотой, худал үнэниие элирүүлдэг, хурса гуурһатай даа, буряад хэлэ һайн мэдэхэ, зонтой уулзажа хөөрэлдэжэ шадаха, худэлмэридөө журамтай хүн ха юмта. Тан шэнгиажалша хүнүүд лэ хубилган шэнэдхэлгын үедэ туһэтай байха бэшэ гү? «Буряад үнэн» газетэдэ үни удаан саг соо ажаллажа, ехэ дүй дуршэлтэй болоһон Та яаба гээшэбта? Шэнэ сагай ерэжэ байхада, шэнэдхэн хубилгалгын боложо байхада, Та айба гээшэ гүт? Танай нэрэ бүхы Совет орон-һоо гаднаа хариин оронуудташье мэдээжэ юм бэшэ гү? Темнай үтэлөөшье бэшэ, хуушан зандаа хэбэртэй гэжэ һанадагби. Тезд Танайнгаа амералтада гараараб гэһэндэ ден аягүйл гэжэ һананаб.

Танай худэлмэритнай, аха дүүтнай, гэр байратнай «Буряад үнэн» газетын редакциин юм бэшэ гү?

Хубилган шэнэдхэлгын үе сагта Буряад орондоо, Коммунис партидаа ехэл туһатай байхат гэжэ һанагша

Ж. ЗАМБАЛОВ,
ВСТИ-дэ ажаллагша

БУДАМШУУҺАА: Шүүмжэлэл хэһэн үнэн сэхэ хуниие мүрдэдэг, хашадаг, хаадаг, хамадаг гушаад онуудай үе саг үнгэрэн үнгэрөө гэжэ совет арад этигэнэ. Гушаад онуудай зонхилон «бажуудаг» олонхи шэнжые дабтан һэргээһэн зогсолтын үешье үнгэрөө, ажабайдалдамнай шэнэ амисхаал ерээ гэжэ, хүндэтэ уншагша, өөрөөшье мэдэнэт. Тиимэһээ нэрэеэ нюужа, фельетон бэшэхэ саг баһал үнгэрэнтөө гээшэ ааб даа. Гуурһаяа хурсадхан, гажа буруу юумэнүүдтэй, хубилган шэнэдхэлгэдэ эсэргүүсэдэг хара хүсэнтэй хүн бүхэн тэмсэхэ аргатай болоо. Тиимэһээ Мархайн аша Тархай, Будамшуугай нэрээр бэшэхэ үндэһэн үгы болоо бшуу даа! Эндэ хубилган шэнэдхэлгэһээ айһан ябадал зеашье үгы. Имагтал хубилган шэнэдхэлгые бодотоор мандуулхын тула халхабшагүй, нээмэл нюур хэрэгтэй!

Сэнхир экран

СУББОТО, 11
НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 7.30—«120 минута». 9.35—«Маней саад». 10.05 — «Иоганн-Себастьян Бах»—4 серитэй уран һайханай фильм. 4-дэхи сери. 11.35—Хүнэй институт. 12.35—«Социалис ороныуудта». 13.05 — Мультфильм. 13.25—СССР-эй МВД-гэй авторска дуунуудые гүйсэдхэгшэдэй бүхэсоюзна харалга-конкурс тухай. 14.25—«Ан амитадай аймагта». 15.25—«Бултанда ба хүн бүхэндэ». Гэр байра-2000. 16.00 — Мультфильмнууд. 16.30 —Эхэнэрэй ажабайдалһаа 15 минута. 16.45 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 17.00—Биатлон. Дэлхэйн чемпионат. 10 километр. Эрэшүүл. 19.15—Уласхоорондын шэнжэлэл. 20.15—«Пешеходы: взрослые и дети»—баримтата фильм. 20.20—СССР-эй арадай артист А. Папановай хабаадалгатай фильмууд. «Бриллиантовая рука». 22.00—Время. 22.35—Телевизор харагшадай анхаралда. 22.